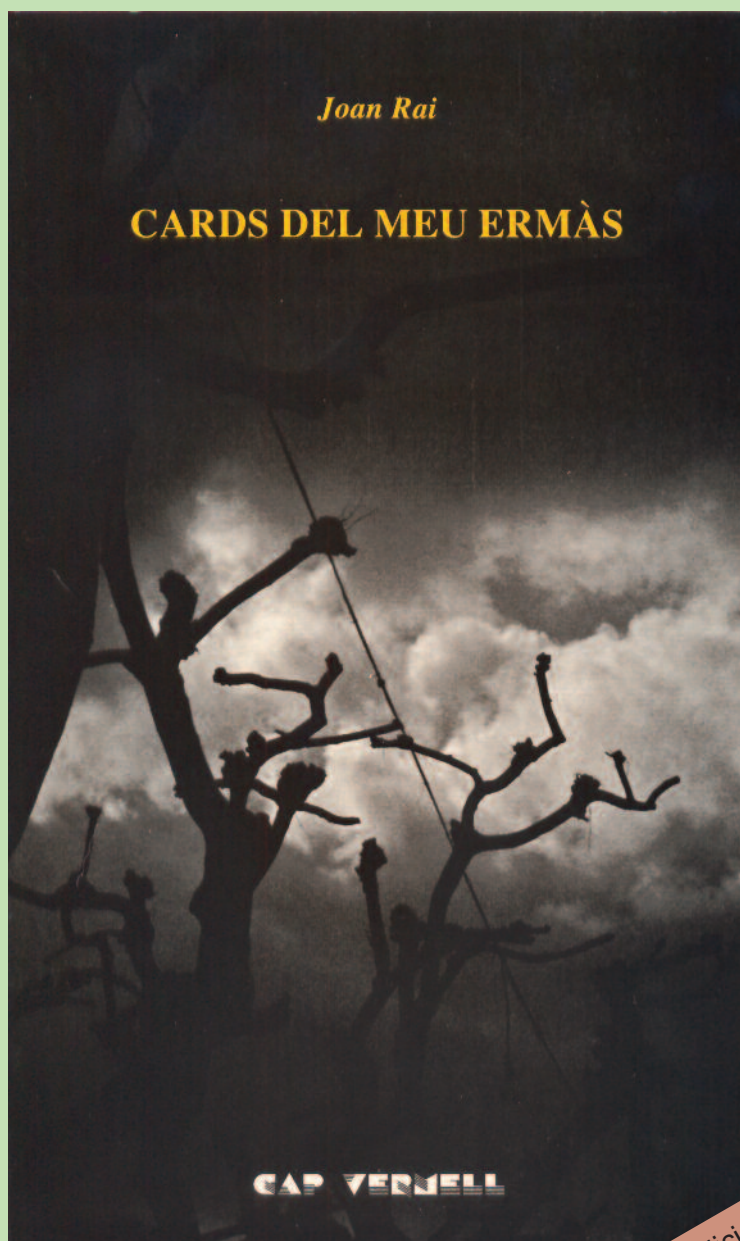

Cards del meu ermàs

Joan Rai

Edició digital

LA BIBLIOTECA DEL GOLEA
Capdepera
2017

Joan Rai
(1928 - 2007)

Sumari

Pròleg [2017]	3
Pròleg [1989]	6
El malson	8
Les cucaiades	12
Els tudons	15
Recuperació ecològica dels carrers	18
La revolució dels estels	21
Les milanes	25
D'unes matines	28
N'Arrissada	31
El confès	34
El molí de sang	38
Noces de foc i sang	41
Primera baula	51
La boira	55
Sisena baula	58
... del joc dels homes	61
Rèquiem per una mare de ficció	65
Nota	67

Nota editorial

Publicam en edició digital el primer llibre de Joan Rai, amb motiu del desè aniversari de la seva mort i de la col·locació d'una placa que, seguint una llarga tradició europea, mostrarà a tothom on va viure.

Quant al text, s'han fet unes petites correccions ortogràfiques i tipogràfiques i s'han afegit algunes de les il·lustracions que acompanyaven els textos en la seva publicació original a la revista *Cap Vermell*. Algunes d'aquestes il·lustracions són del mateix Rai i d'altres no.

Acompanyen el llibre dos pròlegs de Jaume Fuster, un del 1989 i l'altre escrit expressament per a aquesta edició digital.

Pròleg [2017]

A l'any 1989, *Cap Vermell*, aleshores només una modesta revista local, inicià una aventura editorial que encara ara dura, amb la publicació d'un recull de narracions d'en Joan Rai que, prèviament, havien aparegut a les seves pàgines. D'alguna manera, aquell llibre publicat sota els nostres auspicis, venia a posar la primera pedra a l'edifici d'una associació cultural que, sense defugir el seu objectiu informatiu, començava a obrir el ventall de les seves activitats. I, ben mirat, no podíem haver tengut un començament més reeixit.

En Joan, des que *Cap Vermell* començà a caminar, va ser el nostre referent literari, el nostre model, a banda d'un amic entranyable, estimat per tots nosaltres. Intuírem, des de la seva primera col·laboració, que ens trobàvem davant una persona dotada d'una sensibilitat excepcional. En Joan va esdevenir un far que sempre ens guià per rumbs precisos, un timoner que donava sentit la nostra singladura, per més que nosaltres, maldestres mariners, no fóssim capaços d'estar a la seva alçada.

Cards del meu ermàs, que aquest és el títol del llibre de què parlem, sintetitza prou bé els millors valors de l'escriptor Joan Rai. I en primer lloc, la pruija per la forma, per la bellesa de la paraula. A en Joan li agradava escriure «bé», i això ha quedat reflectit en uns textos que sempre fan la sensació que no hi sobra ni hi manca res, ni un punt, ni una coma, textos perfectament estructurats, rodons. Però, tot i aquesta voluntat de perfecció, els seus escrits mai semblen recercats ni supeditats a una construcció purament formal, ans al contrari, les paraules, les oracions i els paràgrafs figura que brollen amb absoluta naturalitat, espontanis en la seva complexa configuració. Com si el motlle que els encabeix fos el que s'adapta al contingut i no aquest el que se sotmet a una cotilla ofegadora. Segurament, rere tanta bellesa, hi havia molta feina, remenant caramulls de paraules fins a trobar l'adjectiu exacte, aquell que seríem incapaços de substituir per cap altre de més adient. Però aquest és el mèrit dels grans mestres, la seva capacitat de fer que el text ragi net i sincer, diàfan, i arribi als lectors com un tot indestruïble, en què la història ha trobat el millor agombol en la millor estructura possible.

Aquest és, possiblement, el major mèrit d'en Joan Rai. La noblesa del seu discurs, la poesia que traspuen fins i tot les històries més tenebroses, el seu culte al llenguatge, tot, tot, tot és posat al servei de relats de vida, de bocins de vida que s'alcen poderosos des de les pàgines escrites i dibuixen en el nostre cervell tot d'imatges plenes de llums i ombres i matisos, perfectament traçades. En Joan tenia una capacitat innata per pouar dins l'ànima humana i extreure'n tant els valors que ens enalteixen com les misèries que ens degraden. Els seus personatges –incloses escenes colpidores de caire autobiogràfic– tantes vegades turmentats per un entorn hostil i unes circumstàncies socials adverses –en què la iniquitat de la guerra i les seves horroroses conseqüències incendien tota possibilitat d'una convivència normal– són tan de carn i ossos, tan reals i tan creïbles, que hom no es pot sostreure a patir i gaudir amb ells i a compartir les seves vicissituds, les seves alegries i les seves pors: *«Aquell dia, abraçat per la padrina, vaig percebre que tots, la meva germaneta, l'àvia, la mare i jo mateix, no érem més que ànecs menuts i indefensos dins les urpes de les milanes»*.

Plaers i desplaers, és a dir, emocions, tensions humanes, tot descrit per la ploma d'un autor que, per força, havia de sentir-se emocionat ell mateix a l'hora de bastir les seves narracions. En Joan Rai, a despit de la cura estricta del llenguatge, escrivia amb el cor. Les seves són petites grans històries ubicades en un temps i un lloc concrets, propers, perfectament reconeixedors, però que cobren una dimensió excepcional perquè excepcional és la manera que tenia en Joan Rai de contar. Tant en les misèries com en aquells moments en què el sol també surt per als seus personatges, en Joan despulla l'esperit de les seves criatures perquè nosaltres, lectors, en copsem tots els angles i tots els registres i ens impliquem en les seves vicissituds.

No podem passar per alt, perquè seria esbiaixar l'angle de visió dels escrits d'en Joan Rai, el seu ecologisme, la seva preocupació sovint desesperada per la terra. Per aquesta terra nostra, pel nostre petit país, i per la Terra tota, per aquest també minúscul planeta on ens ha estat donat de viure. Bona part dels seus textos es mouen entre el dolor per la destrucció del territori i la melangia per la pèrdua irreparable dels elements distintius de la nostra personalitat col·lectiva. Mor la terra i morim nosaltres com a poble. Molts d'anys abans del sentiment de saturació que avui experimentam davant la tumultuosa onada turística, en Joan ja parlava d'invasió: *«Invasió com a atemptat polític, invasió com a romputa d'identitat, invasió com a sotmetiment, invasió com a pèrdua del punt geogràfic concret, invasió com a esclavatge del nostre idioma a llengües foranes, invasió com a alienació de la nostra cultura, invasió destructora de les nostres peculiaritats autòctones, invasió com a estímul a l'especulació, invasió com a desenvolupament de la cobdícia, invasió com a trencament de l'equilibri*

ecològic.» Aquest és un camp que en Joan va explorar sovint i sempre amb una contundència tan poètica com es vulgui, però sense esclatxes.

Ara, quan recuperem aquells textos i posam la versió digital de *Cards del meu ermàs* a disposició dels nostres lectors, i quan rellegim les pàgines del llibre, ens adonam de la vigència de totes i cadascuna de les seves pàgines. Com si fossin acabades d'escriure i no que ens arribassin de trenta anys enrere. Els temes que s'hi tracten i la forma com es fa ens permeten adonar-nos que en Joan Rai ja ha esdevingut un clàssic, això és, un escriptor modèlic, digne d'imitació, que se sobreposa al pas del temps i constitueix un referent per a generacions posteriors. Hauria de ser un autor conegut i reconegut arreu, però s'han donat distintes circumstàncies que n'han limitat la divulgació. En primeríssim lloc tenim un problema d'abast general, el de l'escassetat de lectors, més acusat en llengua catalana; en segon lloc ens trobam davant una obra curta –de fet es tracta d'una selecció de les seves col·laboracions a *Cap Vermell*– que a més és exigent amb el lector, en el sentit que fretura d'un públic que no es conformi amb textos de consum fàcil; d'altra banda, la gran distribució editorial se centra bàsicament, i precisament, en productes comercials, bons de digerir; i finalment, tenim el mateix autor, en Joan Rai, potser excessivament modest, per a qui la gent del seu poble –a qui, d'altra banda, s'adrecen els seus escrits– era el públic amb qui volia mantenir una estreta relació autor-lector.

Sigui com sigui, a nosaltres ens satisfà en gran manera posar al vostre abast aquests *Cards del meu ermàs*, perquè amb aquesta publicació *Cap Vermell* recupera un autor imprescindible, una ploma que ha deixat escrites les pàgines que, possiblement, constitueixen el cim de la prosa gabellina. D'altra banda, la nostra Biblioteca Digital, amb aquesta publicació, fa una passa més en el camí de divulgació dels millors valors de la cultura del nostre poble, tot desitjant que vosaltres, lectors, hi mantengueu la millor sintonia.

Jaume Fuster

Pròleg [1989]

Al llarg de més de vuit anys , tants com en té la revista *Cap Vermell*, en Joan Nebot –per a tots nosaltres en Joan Rai– ens ha vengut regalant, als lectors de dita publicació, el do la seva paraula. I a través d’ella, de la seva paraula sempre compromesa amb la realitat que li ha tocat viure, hem anat descobrint l’home i l’autor que sempre posa la persona com a centre del seu univers d’escriptor i ciutadà.

No em resulta fàcil, tan immers com em sent dins la producció literària d’en Joan Rai, d’entrellucar-ne els caires i els matisos. Tan impregnat em reconec per la manera que té de dir les coses i per les coses que diu que, de cap de les maneres, podria intentar jo una anàlisi mínimament objectiva del seu quefer com a prosista. Tampoc no ho pretenc. Sí sé, però, que em commou i m’emociona, sí sé que em trasbalsa i em sacsa. Més enllà d’aquestes consideracions, l’únic que se m’ocorre de dir és que la prosa d’en Joan, fins i tot quan tracta els temes més àrids, traspua poesia per totes les cosidures. Fins i tot els punts i les comes en vessunyen, de poesia. Però això ho sap tothom que ha llegit quelcom seu, i jo no faig cap descobriment impensat.

Molts dels qui llegireu aquest recull heu pogut tenir accés, com deia més amunt, als texts que aquí es publiquen, a través de les pàgines de *Cap Vermell*. Si com em succeeix a mi freqüentment, sentiu la necessitat de rellegir allò més significatiu del que en Rai ha vengut escrivint i us resulta incòmode tenir damunt el comodí tota la col·lecció de l’esmentada revista, ara bastarà que hi tengueu aquests *Cards del meu ermàs*. Amb aquest llibret tan curiós i manejable hem volgut fer-vos accessible encara el mot sempre acurat d’en Joan. I si algú de vosaltres no és lector de *Cap Vermell* tendrà així l’oportunitat de conèixer per fi aquesta ploma gabellina que mereix, sens dubte, la divulgació que aquest llibre pretén.

«L’Esvoranc» i «Monòlegs amb l’Estel de l’Auba» són probablement, les seccions més populars que en Joan Rai, o Es Xoric de Son Xona –com també ha firmat a vegades els seus articles– ha vengut publicant a *Cap Vermell*, sense oblidar la més recent «El Temps de les Baldufes». Però, pens

jo, que el títol de les seccions que en Joan Rai ha anteposat als seus articles, és el de menys. L'important, sempre, és el rerefons. Aquest rerefons que ja he insinuat abans: la persona. Quan en Joan denuncia una tecnologia alienant, un progrés malentès i discutible, la destrucció del nostre paisatge, la pèrdua de les nostres arrels culturals, la renúncia a la nostra identitat com a poble, ho fa des de la preocupació per l'home que n'és la víctima. No sé si se'n diu humanisme, d'aquesta actitud davant la vida. En qual-sevol cas és l'actitud d'una persona que, darrera un gest adust, té un cor que batega al ritme d'aquest poble seu que tant estima.

Esper que el lector es capbussi a les pàgines que vénen a continuació, sense reserves mentals de cap mena, i es deixa dur per la correntia de les paraules d'en Joan Rai. Si així ho fa, rebrà la impagable recompensa de sentir-se transportat al món íntim d'un escriptor de Capdepera que, n'estic segur, serà llegit per moltes generacions de gabellins.

Jaume Fuster

El malson

—Sembla que aquesta nit t'han fet el forat tort —li va dir la dona.

—Deu ser per la brusca —va contestar-li ell amb aspror.

Tenia raó la dona, aquella nit; l'amo en Joan semblava molt preocupat. Nerviós. Desassossegat. Se li notava un esverament al coll, una ansietat a l'esguard, una agitació als dits en agafar el cigarro. I ell, habitualment, era encalmat, parsimoniós.

Ja era nit tancada. L'horabaixa havia estat bruscos, encara que l'estiu s'esdevenia proper. Des de la cuina es sentia com les teules gotejaven, i el degotis tupava el terrat amb persistència. Feia poc temps que la pluja havia parat, però, dins el llevat, la nuvolada ja s'havia desclosa i la lluna, gran i rodona, il·luminava tot el carrer nou.

La taula estava parada i el sopar enllestit. La filla de l'amo en Joan, una al·lota alta, primatxola, lletja, cantussejava mentre brodava, amb fil vermell, uns estranys símbols sobre una tela blau-negra.

—A sopar —cridà la mare.

La filla entrà a la cuina encara cantussejant. Amb passes rígides, cos encarcerat, cap alt i amb el braç dret estirat cap endavant, va fer tornioles al pare.

—«Que tu bordaste en rojo ayer...»

Era una cançó estranya. No s'assemblava gens ni mica als copeos.

—Ara no són hores de cançons. Hora de sopar és ara —la veu del pare era agra.

Sopàrem.

L'amo en Joan amb quatre grapades. La madona, entre cullerada i cullerada, mirava al marit amb l'esguard guarnit d'interrogants. La filla, una menja-miques, amb cara d'oi, apartava tota la verdura del plat.

—Fa fàstic veure't menjar —la mare.

—Ja sabeu que la verdura no m'agrada —la filla.

—A tu no hi ha res que t'agradi —el pare.

—Hi ha una cosa que menjaria amb molt de gust: rojos farcits —i va esclafir amb una rialla, gairebé histèrica.

Jo tenia els ulls ficats al plat, però estic segur que l'amo en Joan li va fer un gest significatiu perquè callàs. Vaig sentir el pes de la seva mirada sobre el meu cap.

Va fer-se un silenci. Era la segona vegada aquell dia que sentia la paraula «rojos».

En acabar de sopar, l'amo en Joan, gairebé sense mirar-me, com obsessionat per pensaments tèrbols, llunyà, absent, va dir-me:

–Ja pots anar-te'n. Jo baixaré la palla al mul.

–La pot baixar ell –sa madona– no m'agrada gens que pugis aquella escala de gat. Té un escaló podrit i podries fotre de folondres.

–He dit que jo baixaré la palla. I prou!

No vam parlar-ne més.

Però va estranyar-me la decisió de l'amo. Durant els cinc anys que feia que jo treballava en aquella casa, la darrera feina de cada dia, després de sopar i abans d'anar-me'n a ca meva, era pujar l'escala de gat que conduïa al sostre, arronsa un grapat de palla i amollar-la pel forat de la trapa, cap a la menjadora del mul, just a sota. I aquella nit, just aquella nit ei què l'amo en Joan estava tan nerviós, em dispensaven d'aquella tasca.

Era molt estrany.

Acabat de sopar vaig acomiadar-me.

El carrer, encara banyat per la pluja i amarat de lluna era solitari. Als arbres de la plaça de l'Església, uns al·lots apedregaven els gorrons que romanien a les branques. Vaig arribar a casa. El meu germà encara no s'havia colgat. Amb el pit nuu i assegut en el llindar de la finestra, fumava. Les glopades de fum, expulsades amb força, es perdien dins la fosca de carrer. La nostra mare ens tenia prohibit fumar i al matí, s sentia olor de fum dins la cambra, ens sermonejava per llarg. Ens despullàrem i ens ficàrem dins el llit. Era un llit ample, di llenyam vermell, de capçal alt, massís. Ben al mig de la màrfega teníem sempre un gual, on ens acomodàvem.

Les nit de poca son, el meu germà em contava les seves aventures ami na Catalina. Il·lusions i desigs a caramulls. Ell era uns quant anys major que jo. Ja era tot un home, mentre que el meu cos e descloïa a aquell món de calentures. Món encisador, que intuï a través de les confidències del meu germà. M'agradava i em captivava la seva veu, a vegades ronca de desig per na Catalina o quan tot el seu cos s'estremia amb el record d'una besada amb el reviure d'un refrec. Aleshores m'agombolava al se redós. Ell, contant-me totes i cada una de les seves experiències de viure, m'obria les portes al món dels adults.

A vegades també em contava coses sobre els seus ideals Els seus vint anys eren vint esperonades de rebel·lia contra les injustícies socials. Es rebel·lava contra la concepció capitalista del món, i, sobretot, contra la concepció que aquest capitalisme tenia de la terra.

—La terra —deia el meu germà, i se li endurien els tret amb una virilitat vitenca— ha de ser per al qui la treballa, per al qui la sua, per al qui la sofreix dins la carn, per al qui l'estima.

Ell tenia ben clar —jo aleshores no ho entenia gaire— que l'única esperança dels humils i els pobres era el concebiment socialista del món. I l'angoixaven uns moviments feixistes que naixien dins l'Alemanya i dins la Itàlia.

—Les forces democràtiques del món estan en perill —em deia—. L'imperialisme invoca els déus de la guerra. Hefaistos tindrà feina per llarg.

Jo l'estimava, al meu germà, gairebé amb idolatria, no només perquè m'obrí el seu cor de pint en ample, no només perquè m'imbuïa ganes de viure, no només perquè em feia partícip de les seves intimitats, sinó perquè jo tenia una imperiosa i inajornable necessitat d'estimar i de sentir-me protegit. I amb ell em sentia segur.

Aquella nit, però, va estar callat. S'entotsolà dins el seu silenci. Va dormir-se aviat. Jo no. El comportament anormal de l'amo en Joan em tenia... no sé, com a preocupat. Qualque cosa es portava entre mans. I no devia ser molt transparent quan no en parlava. Per mi que tot havia començat al matí, quan ens visità a la finca on feinejàvem, devers sa Tafona, en Mamerra. Muntat a la bicicleta de manillar alt, arribava, xano-xano, pel camí costerut. Va escometre l'amo i, els dos, es ficaren rere una soca d'olivera per parlar. La soca era molt grossa, foradada i buida, retorçada, mossegada pels anys i els cores. Algunes paraules ressonaven dins el buit, sobretot la veu prima i atiplada d'en Mamerra. La veu de l'amo, gruixada i fonda, no m'arribava gaire bé.

—...és la primera partida que arriba... molt segur... l'amo en Joanet... ja veurem... amb els altres. -...?

—...una estesa de rojos... esperen res... -...?

—...ben entesos...

I així passaren mitja hora llarga. S'acomiadaren, gairebé a crits, vaig suposar que era per confondre'm, ja que la xerrameca havia estat molt sospitosa.

En Mamerra se'n tornà, camí avall, per on havia vengut. L'amo tornà a la feina, capficat i en silenci. No hi havia dubte que els seus pensaments volaven cap a uns altres indrets.

Va distreure'm els pensaments l'alenyar del meu germà. S'havia fet pesat. I tot el seu cos s'estremia amb un tremolor angoixós. Remugava paraules inintel·ligibles, gairebé com a gemecs febrils. Les seves mans començaren a cercar entre els llençols quelcom on aferrar-se. Cada vegada alenava més espès. L'esverament del seu cos augmentava amb força. Les seves ungles es clavaven als meus braços. Em feia mal. Ara ja tot el seu cos es revinclava, es rertorcia esperitat, amb estremiments folls. D'una etzibada va posar-se sobre mi, agrapant-me amb desesper. Amb els refrecs, els seus

plors humitejaven les meves galtes. Agitant-se sense aturall, d'una batzegada vaig enlairar-me sobre ell...

De sobte romangué parat, quiet, immòbil, alenant profundament, acompassadament. Calia esforçar-se per percebre el seu respirar. Vaig tocar-li el rostre i les llàgrimes regalimaven galtes avall.

—Estic desesperat —va dir-me—. He tengut un somni ferest, atüidor... Encara em sent agraupat al seu afecte.

Va contar-me el somni. Eren a la Societat —el meu germà pertanyia a les joventuts socialistes—. Era una nit de ball. Ell ballava amb na Catalina. La tenia estreta dins els braços, amb tot el seu cos aferrat al d'ell. Junes les galtes. El pols d'ella el sentia aquí, bategant sense minva. Ella es deixava dur, dòcil i lleugera, com una papallona, al ritme de la música. Ell la sentia prop, seva, com si fos una part d'ell mateix. Era feliç. Amb una felicitat assossegada i calmosa. No sentia ni el desig de posseir-la; aquell desig, gairebé dolorós, que altres vegades li havia omplert les venes de foc. Era una felicitat lleugera, plaent, com el vol d'unes gavines sobre el buit de la mar.

De prompte un aldarull va rompre l'encant. Uns homes vestits de fosca i amb brodats de foc sobre la pitrera, van irrompre amb violència dins la sala. Portaven fusells i, amb la rapidesa del llamp, començaren a pegar trets per tots els indrets. Esborronava la cridòria. Un clima d'horror ho envaïa tot.

—Un broll de sang calenta em cremava el rostre. El cos de na Catalina em llenegava dins els braços. Estava ferida. Estava morta, morta! M'he despertat amb el gust de la sang a la boca, amb la fredor dels seus llavis al meu pit...

El meu germà va rompre en un singlot de plors sense consol. Abraçat a ell, poc a poc, va tranquil·litzar-se. Passaren hores abans que els dos ens quedàssim adormits. Fins que la son em va retre vaig sentir el seu singlotar.

Tot havia estat un malson.

A trenc d'alba ens aixecàrem per tornar al treball. Vaig entrar a casa de l'amo en Joan, com cada dia, per la porta de la cotxeria. Enfront, al costat del carro, hi havia l'escala de gat, per pujar al sostre. L'escaló podrit estava romput. Vaig adonar-me que tota l'escala estava empastifada de fang, del fang rogenc del carrer. Dalt de l'escala, la porta del sostre estava tancada amb pany i clau. Mai no havia vista tancada la porta del sostre. Dins l'estable, la menjadora, pel forat de la trapa —per on amollàvem la palla— vaig pujar al sostre. A penes hi entrava un micoi de celestia de l'alba pel finestró, però allí a un racó, i tapat amb palla, hi havia un embalum. A les fosques, gairebé d'esma, vaig enforinyar la mà dins la palla, cap a l'emalum... vaig quedar de pedra. Un calfred em recorregué l'espinada. Vaig aixecar-me aterrit. I, al moment, vaig tenir la certesa que el malson del meu germà es faria realitat.

Allí, al racó, dins el sostre de l'amo en Joan, baix de la palla, estava farcit de fusells.

Les cucaiades

El ras-ras-ras de la falç, tallant els brins del gra, posava acompanyament a la tonada:

L'any passat segàvem ordi
un mes passat Sant Joan...

Que fos ordi, civada o blat era igual.

L'horabaixa, obert de pinte en ample sobre l'horitzó, transcorria calent dins un baterell de claror.

Falcada rere falcada, omplien el rostoll de gavelles. I, de sobte, davant el tornall, sullanes, entre l'ordi encara dret, es sentia el crit de la cucaiada. Feia un crit molt singular en aixecar-se. D'una abrivada s'enlairava, volant en cíclics sobre nosaltres. Ja sabíem que prop, entre dos solcs de sembrat, trobaríem el seu niu. I el trobàvem. Agombolat entre dues pedretes, quatre busques i un poc de plomissó. Unes vegades hi havia els ous, altres les butzetes o els ocellons ja vestits, gairebé a punt d'emprendre el vol. Ens miraven terroritzats, els ocellons.

Sempre respectàvem el niu. Al seu voltant deixàvem el rostoll molt llarg, segàvem només l'espiga, per tal de deixar-lo arrecerat del vent i del sol. Seguíem la segada.

Tenia el color terrós, la cucaiada, i, sobre el cap, una mena de caperutxa de plomes, que la diferenciava d'altres ocells del mateix color. Caminava airosa, coquetona, cercant insectes i larves entre els terrossos. Però el que tenia de més original era la seva manera particular de volar. Descriuint cíclics, tenint sempre per eix la vertical del niu. A vegades, sobre aquesta vertical, quedava parada, immòbil, amb un imperceptible moviment d'ales, com suspesa sobre el buit, fent el seu crit peculiar, allargassant les darreres notes, que semblaven repetir-se dins la quietud ofegadora de l'horabaixa estiuenca.

M'admirava el seu vol. Em fascinava el seu crit. A vegades, a la gatzoneta sota el brancatge espès d'una figuera, la mirava obsessionat, esperant

veure-la llençar-se al buit, fins al rostoll on tenia el niu, amb un insecte al bec per alimentar els fillons.

A l'hivern migraven, segurament a cercar terres més calentes. No ho sé. El cert és que ha fet un viatge sense retorn. Ara ja no se'n veuen, de cucaiades. El seu vol circular i el seu crit allargassat ja no omplen els horabaixes d'estiu. Tampoc no hi ha segadors que, dins l'ample pla de la rota, deixin llarg rostoll per protegir el seu niu.

¿Degueren adonar-se, les cucaiades, que el tractor i la batedora eren per ells armes destructives? Que no tenen sensibilitat per respectar el seu niu? ¿Hauran trobat altres contrades on el sentit del progrés no estigui alienat per l'especulació? ¿L'hauran trobat, a aquest país on progrés i benestar estiguin casats amb l'humanisme i el respecte a la natura?

Un poema d'en Joan Alcover diu:

«Dels hostes de la terra,
és l'home encara
l'únic qui l'envileix»

Els poetes, com les cucaiades, semblen viatgers sense retorn. Ningú no els escolta.

Qualcú pensarà si s'ha de deixar de segar amb el tractor per salvar quatre ocellons. No, no és això. Jo no deman tant. Encara que crec que seria meravellós, perquè així, tots tornàriem a ser poetes. Tornàriem a posar-nos el seny dins el buit del cervell, en lloc de dur-lo dins la butxaca. Tornàriem a pensar. I, contra les ironies que puguin despertar aquestes retxes, segueix dient que seria meravellós que l'home tornàs a pensar, que tornàs a sentir. Seria un signe que encara és viu, que no és un cadàver dins una societat de difunts, que es rebel·la a ser per més temps un objecte de consum.

El contacte directe amb la terra, viure-la amb intensitat tots els dies, sentir-la com s'agombola sota els nostres peus nuus, sentir-nos insignificants davant la seva magnificència, omplir-nos els ulls de llunyanies, comprovar cada dia que som un element més dels elements vius de la natura, tot això ens fa poetes i ens dóna a comprendre el vertader sentit i les dimensions de l'autèntica llibertat. Un s'adona que tot el temps és nostre, que som amos i senyors de tot el temps del món.

Però, oh, pobres cucaiades!, això no és rendible, això no umpl les butxaques dels especuladors, això no engreixa els qui ja estan massa grassos. I s'inventen noves fórmules, es posa preu al nostre temps, se'ns creen unes necessitats que no tenim, se'ns engabia dins una gàbia de ferro i formigó, se'ns transforma en peces d'una màquina que funciona al ritme dels seus ingressos, se'ns xalen les ales i els batecs de la poesia s'ofeguen dins l'espai tancat de la gàbia.

De tot aquest procés de transformació, d'aquesta metamorfosi alienant en surt un producte, productiu pel capitalisme, que és, ni més ni menys que el que ell volia: Un ésser bord i amorf que té, més que mai, la necessitat de treballar per satisfer unes noves necessitats: les del burgès.

Per aquest ésser nou no tenen valor les cucaiades, ni les revolucions, ni els espais oberts, ni la lluita de classes, ni els elements vius, ni la poesia, i el sentit de la llibertat és una cosa abstracta que no arriba més enllà del cotxe, de la discoteca, del sexe i del mundial de futbol i, a poc a poc, camina pel camí sense retorn de les cucaiades.

Caldria que agafàssim tots un temps de reflexió, que pensàssim un poc en el vol circular i el crit allargassat de les cucaiades, que tornàssim a pensar i a sentir-nos poetes abans de les eleccions.

La nostra societat necessita un canvi inajornable per deixar de sentir-nos, com diu en Baltasar Porcel, difunts sota els ametlers en flor.

Els tudons

Inoblidable el cant dels tudons a l'horabaixa primaverenc.

—Escoltau-los —em deia el padrí—, sembla que criden: «Jus-tíí-cia fo-tuuu-da!»

Serven dins mi tracalades de records d'aquells temps.

El roncar dels tudons omplia el puig. Un roncar espaiós, com si recitassin un vers on totes les síl·labes fossin obertes, i, al mateix temps, el declamaven amb èmfasi, remarcant el cant amb una estranya entonació.

Tot el bosc estava reblert dels seus cants nupcials.

Volaven ardorosos entre les branques dels pins i les alzines.

S'encalçaven plens de delit.

Els mascles, abrivadament, estufaven les ales, inflaven el pit, tornassolat de liles i arrossegaven la cua, oberta com un ventall, amb coratge, anhelants i desitjosos.

Les femelles, coquetones i submises, dòcils i atordides, s'allunyaven primer i s'acostaven després cercant la moixonia per satisfer el seu endarrer. Es donaven el bec. Es posseïen amb avidesa.

Dia rere dia acomplien la cerimònia del ritual d'amor. Un amor fet a mida de la seva llibertat i del seu instint. Era ample i espès el boscatge.

Les alzines i els pins entrellaçaven llurs branques, com un teixit, formant un embigat que feia el bosc més agombolador. El sol es filtrava per la claraboia de les rames, fitorant l'ombra amb un bellugueig lluminós.

I ells, els tudons, delerosos, gaudien del redós fresquívol de la boscúria.

Sobre un forçat, sota l'ombratge de les rames, hi bastien el niu. Un braçat de tronquets, adesant-los amb el bec, amb parsimònia, circumspectes, com seguint la cerimònia d'un ritu remot. La femella ponía dos ous.

Jo record que una vegada, de nin, jo i un amic veí robàrem els ous d'un niu de tudons i els posàrem a covar a una colla de coloms, dels que teníem engabiats al porxo.

Passaren els dies i varen néixer els ocellons.

Els coloms, amb l'afany i amorositat de sempre, els atapeïen de vesses i blat, i ells, els tudonets, creixien i s'omplien de plomes.

Sempre que pujava a veure'ls em miraven estorats, atordits, reculaven estufant les ales, agressius, amenaçant-me amb el bec obert, incòmodes i violents, amb els ulls plens de retrets, com reprotxant-me el seu viure dins un horitzó reduït.

Prest se vestiren de plomes, gris-blavoses, amb el coll i el pit plens de lluïssors moradenques. Exercitant les ales, preparant-se per solcar els espais sense minva.

Al primer vol, un dels dos va escapolar-se per un forat de la tela de filferro, cap al puig, cap a l'ambient propi, cap a la llibertat, cap als horitzons sense fites.

L'altre... L'altre va morir.

Va morir el tudonet, va morir esgotat per l'esforç de rompre la xarxa de filferro, amb la pruija de rompre el motlle que li havien imposat.

Va morir amb els ulls vermells de rabiüra i rebel·lia.

Difícil sobreviure a l'esclavitud i a la submissió quan batega dins la sang la independència i la llibertat i, sobretot, quan es té a punta d'ala la necessitat tribal de solcar contradetes sense terme.

Avui, després de molts anys, he tornat a sentir el cant dels tudons. No cantaven en el puig, sinó entre les branques raquítiques d'uns ametlers esquifits. I m'ha pres possessor la idea que els seus cants eren amarats de tristesa; que, més que un cant nupcial, era un plor d'enyorança, com si ara, la interpretació que el padrí feia dels seus cants, la sentissin ells, els tudons, com a pròpia.

I he mirat el puig.

I el comellar.

I el serral.

I l'altre serral de més lluny.

I l'altre puig, que guaita la testa sobre els serrals.

Tot era sec.

Tot era mort.

Tot calcinat.

Tot cremat.

Els pins, les alzines.

Tot.

Ni un bri de verdor a les rames.

Ni un esquitx de saba a les roques.

Ni un alè de vida.

Escàtils mutilats.

Fantasmes fossilitzats.

Esgarrifosa la visió, com una trinxetada a l'ànima que i deixa esborronat.

I més avall, cap a la marina, cases repenjades a les muntanyes, com espantalls pels voltors, columnes de ciment que tapen el paisatge, blocs d'apartaments per a viure-hi l'home, com si els homes fossin formigues, penyals escapçats, cales presoneres, murades de formigó, clavegueres que vomiten merda dins el mar, grues gegantines amb els braços estesos, com creus per crucificar el paisatge, compressors que apunyalen la terra... la nostra terra, la terra nostra.

I un pensa que les visions apocalíptiques són jocs d'infants davant tanta destrucció.

I un pensa en la gran mentida d'aquell que deia que l'home era el rei de la creació.

I un pensa que tenen raó els tudons quan criden: «Jus-tííí-cia fo-tuuu-daü».

I un pensa que a l'hora del repartiment de responsabilitats, qui tindrà la major culpa: el que destruït ha tengut la part del lleó o el que callant s'ha quedat la part de la formiga?

I un pensa que si el paisatge, com diu el poeta, és un dels signes de la nostra identitat, com la tenim de malmenada!

I un pensa que dins la balança dels valors, quins pesaran més, els perduts o els adquirits?

I un pensa, pensa i pensa.

I torna a pensar.

I el pensament es fa bogeria rutinària, follia emmetzinada, perquè sembla que tots estam enverinats, xuclant, sense adonar-nos, el malbocí del nostre temps.

I un pensa que ja és hora de dir: Basta!

Basta i ben basta. Ja n'hi ha prou!

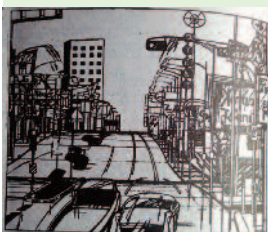
Salvem el que ens queda. Quatre pins aquí i dos allà, quatre voltors, dos penyals, una cala, quatre cabres muntanyeres, dues colles de tudons...

Ben poca cosa, és ben ver, però manco serà no-res.

Serà com si salvàssim un poc de la nostra dignitat, un poc de la nostra vida, un poc de la bellesa de la nostra terra.

Perquè aquesta terra, pesi al qui pesi, és nostra, ben nostra!!!

Recuperació ecològica dels carrers

S'ha dit moltes vegades que parlem un idioma que hem après en el carrer. Una gran veritat.

Perquè el carrer fou l'escola on haguérem d'aprendre la llengua dels avantpassats. Però no vull parlar de llengua ni d'escola, sinó de carrers. Dels nostres carrers.

De quan el carrer era una escola de civilització. Una escola per l'aprenentatge de l'ofici de viure.

Un mitjà de comunicació ciutadana.

Un aqüeducte per a la germanor.

Els nostres carrers!

Aquells carrers nets com una patena, agranats i regats cada horabaixa, amb senzillesa, amb la naturalitat d'un deure, que es sent com quelcom que surt de nosaltres mateixos, com una responsabilitat, i, al mateix temps, com una obligació imposada pel sentit de companyonia i de civisme i de respecte a l'entorn pairal de la comunitat.

La netedat del carrer –la carrera dèiem al tros que corresponia a l'amplària de cada façana– esdevenia motiu d'orgull p a la dona de la casa. Perquè el carrer era una prolongació de llar. Un lloc per estar-hi, i s'hi estava, comú a tots; per passeja s'hi, i s'hi passejava; per esbargir-se, i s'hi esbargia; i, sobretot via oberta per la comunicació entre tots els elements que interpretaven la societat.

El carrer era un lloc de convivència, una aula de civilitat i cortesia, un punt propici per la salutació i el compliment, u siti per la confiança i, fins i tot, per la declaració amorosa.

El carrer era un element viu i imprescindible per la vida ciutadana, un vincle d'unió, un llaç i un lligam entre les diferents famílies, un coll de passada pels records, per les penes alegries, per l'enhorabona i el condol, la benvinguda i el comiat, un nus de germanor per la col·lectivitat.

El carrer era una part important, necessària i essència pel viure de cada dia.

Era l'escut de protecció contra les urpades de raïllamer i la soledat.

Era un fet cultural la vida del carrer, que donava a les persones el mitjà i la possibilitat d'exterioritzar sentiments d'obrir-se al proïsme, de projectar-se cap als semblants, d'assimilar la promiscuïtat d'idees.

Era el carrer espina dorsal, la medul·la on hi retronysia tots els batecs de la vida vilatana, era mirall i ressò per reflectir les imatges i ressonàncies del viure quotidià.

Jo diria que era un temple d'espiritualitat molt influent sobre el comportament de les persones i, per extensió, sobre l; qualitat formativa del desenvolupament cultural.

Però tot això s'ha acabat.

La tantes vegades maleïda societat de consum ens h; reclus dins les cases, ha posat panys a les portes i s'ha fet l'amo del carrer.

Ens ha tallat els lligams i ha fet malbé totes les possibilitats habituals de comunicació.

Els carrers són bruts.

Bruts d'una brutor que res hi tenen a fer les graneres. Sota les taques de greix que emmorquen els carrers hi ha, soterrada i latent, una brutor més subtil. És el dirigisme que corromp, prostitueix i aliena, sense abrivades però amb constància, tots els fonaments de les cultures locals, per homologar-les amb similitud i imposar nous models de comportament, fets a mida dels seus ingressos i de la seva permanència. Es el fang que enllota i ensorra l'espiritualitat de totes les cultures autòctones, mata la identitat.

D'aquesta manera cobren dos ocells d'una mateixa pedrada: Al mateix temps que s'acaramullen grans beneficis, encara depredant i emmetzinant tots els sistemes ecològics, s'escanya la capacitat de revolta que pugui haver-hi dins l'orgull tribal de les cultures indígenes.

I així els carrers s'han omplert de màquines amb rodes.

I ja no són llocs d'esbargiment ni d'assossec, sinó de perills i d'amenaques.

Ja no hi ha vida en els carrers.

El carrer s'ha mort.

L'hem mort, poc a poc, entre tots.

Com matam els boscs, les platges i el mar.

Com matam els ocells, i els peixos, i les aus dels penyals.

I els mateixos penyals...

Ja no n'hi ha, de carrers.

Tot són carreteres.

Per córrer sense saber a on es va.

Per matar la buidor de la vida nova.

Són llocs de passada per una competició sense mida, per una exhibició de la màquina més luxosa, com a símbol de poder econòmic, que dins una societat capitalista, és sinònim de poder polític.

Tota la vida ciutadana queda reclosa rere les parets, rere les portes, tancades amb pany i clau, perquè el carrer és un risc permanent.

A cada cantonada un perill. A cada racó una amenaça. A cada cuneta un silenci.

Un silenci de paraules, que no un silenci de renous.

Demandar que es ressusciti la vida dels carrers és una reivindicació ecològica, com la del mar, de l'aire o la muntanya.

És una labor dels polítics, per tant una labor de l'Ajuntament, conquerir per al poble una millor qualitat de vida. I la vida d'una comunitat comença pels carrers, perquè és en el carrer on pot haver-hi l'alegria compartida, la comunicació i la convivència.

No crec que els nostres regidors s'hagin plantejat mai aquest problema, i la prova és que ni les nits de festa major s'ha donat prioritat a la gent sobre les màquines. La placeta de sa Creu, el carrer del Centre i el carrer de Ciutat, fins a l'Església, han estat cada vespre carretera.

Si no hi ha carreteres per passar les màquines, que se'n facin.

Si no hi ha aparcaments, que se'n facin.

Però que es posi fil a l'agulla per la recuperació dels carrers com a lloc de convivència.

Que pensin els polítics que el poble els jutjarà, passant la rasadora per la mida justa de les millores que hauran conquerit per a ell.

Ni més ni pus.

7 setembre 1983

La revolució dels estels

La inversió, Estel, no sé on ho he llegit, és la primera passa per la invasió.

I s'inverteixen milions de milions per la conquesta de les vostres contrades, per la invasió de les vostres contrades.

Creus possible, Estel, que s'urbanitzi l'espai?

Russos i nord-americans parcel·lant els vostres dominis. Viaranyes de llum per on passar els «espai-bus». Cases i hotels penjats a l'aire, com la jaia Miquela.

Preparau-vos, trescadors d'espais, que també a vosaltres us arribarà l'hora.

I estic segur que, el dia que es rompi l'equilibri dels vostres termes, fareu la vostra revolució.

Serà de veure. Semblarà una baralla de cuques de llum. Tot un exèrcit d'estrelles llançant estels amb cua, com sagetes lluminoses. Galàxies senceres enfollides i solidàries per la defensa de la seva geografia concreta.

No, Estel, no en faig befa. Es massa dramàtic per burlar-me'n. Una invasió sempre és tràgica: és el sotmetiment dels

natis pels invasors externs. És l'esclavatge. I això és recriminatori.

Nosaltres, aquí baix, ja ho tocam amb les mans.

Tu, Estel, que tot ho veus a vol d'ocell –perdona, volia dir a vol d'estel–, t'hauràs adonat del gran percentatge de solars propietat de gent externa, no? I no creus que això té molt d'invasió? Subtil, si vols, però invasió al cap i a la fi.

Sí, ho sé, Estel, que alguns, amb la seva rialleta irònica de triomfadors, diran que somiï fantasmes, És possible. Però els fantasmes ja són aquí. I són ben visibles pels qui vulguin veure'ls.

Perquè, digue'm Estel: Quan hi haurà més solars de propietat estrangera que no pas de mallorquins, què serà això? Quin nom li donaran els qui ara creuen que estic somniant truites?

El poeta Blai Bonet li dóna un nom: Gibraltar!

I aquest és el camí que duem, diguin el que diguin els destres en especulació.

Ells són els primers responsables. La seva set insadollable de duros els porta a la destrucció global del que la història ens ha donat com a patrimoni: la nostra terra, el nostre sòl.

La tenen sempre en capella, condemnada a mort. Estan sempre a l'aguait, plànols en mà, com a caçadors furtius, disposats a aprofitar qualsevol avinentesa o, si cal, crear aquesta avinentesa, per dur a terme una nova genialitat urbanística, amb la promesa de respecte i consideració a la natura.

Jo et convid, Estel, a fer una passada per cada una de les urbanitzacions del nostre terme, i veuràs quin respecte i consideració tan peculiars han tengut al paisatge i a la flora.

Promeses, Estel! Contes d'aniràs i no tornaràs!

Fulls de poll que es giren al vent dels duros.

Res de res! Ni consideracions ni respecte. Destralades i barrobins! Molta pala mecànica i molt de compressor! Tot capgirat! Tot violat! Tot ultratjat! Tot sotmès a la capritxada dels déus d'una nova religió, destructors i omnipotents.

I no han acabat, Estel. Segueixen a l'aguait.

Ara fan tornioles, com milanès, sobre l'Agulla. Fa temps que n'hi fan. Fa temps que es cerca el buit d'un descuit per pegar la urpada. Fa temps. I es dóna temps al temps, perquè el tema torni vell, arribi el cansament i l'apatia, la fredor i la indiferència, com elements afavoridors de la idea urbanitzadora.

Són els hàbits emprats pels llogrers. I són, també, els hàbits de certs polítics que veuen com, donant temps al temps, els afavoreix el curs de la llei. «A nosaltres –va dir un– ens basta esperar; la figa caurà pel propi pes».

I la figa, segons la paròdia ridicularitzadora del polític, és Cala Agulla.

Però el més denigrant és que ens volen fer creure que ho fan en benefici del turisme.

De quin turisme?

Del turisme real, de carn i os, o del turisme que volen fabricar-se a la mida dels seus interessos?

Perquè, segons la idea que jo tenc, un turista és un ésser humà, amb tot un bagatge de sentiments i de cultura, que ve per gaudir del nostre sol, de la nostra mar, el nostre paisatge i d'unes formes autòctones de vida diferents a les seves. O, simplement, pel goig de l'aventura de trescar món.

Però, pel que veig, aquesta societat nascuda al redós de la indústria hotelera té una altra idea del turista. No com a ésser humà, sinó com a ésser estrafolari a les venes del qual, en lloc de sang, hi corren divises i al que cal espremer com un cítric qualsevol per tal de treure'n profit. Un objecte

de consum i, a la vegada, consumidor de bons hotels i bons apartaments, com si tot el goig que cerca fruir fos engabiar-se entre parets encatifa-des.

I no, Estel. No.

El turisme, el dia que li minvin els espais oberts i lliures, el dia que l'obliguin a viure d'esquena a la natura, el dia que cada platja es converteixi en un corralet tancat de formigó, com són avui sa Font de sa Cala, Canyamel o Son Moll, en lloc de la ponedora dels ous d'or serà la gallina que només excrementa.

I avui, estimat Estel, solament ens queda l'Agulla.

El dia que els polítics hauran encès el llum verd per convertir-la en un altre corralet, el dia que li minvin la sensació que ofereix de llibertat, de salvatgisme i de virginitat, hauran donat l'estocada definitiva al nostre terme com a lloc turístic.

Així de clar, Estel. Així de real.

«Salvem l'Agulla», diu un eslògan aquests dies.

Salvem-la!

Es fàcil dir-ho. Fer-ho ja no ho és tant. El poble, com en la dictadura, viu d'esquena als seus deures i a les seves responsabilitats. No ha assolit mai, amb fermesa, el sentit d'unitat ni de solidaritat. Segueix amb el cervell aigualit per la fam dels anys quaranta, i, avui, encara hi ha qui està d'acord amb urbanitzar l'Agulla perquè tem el perill de quedar-se sense el plat de llenties, l'escàs i misèrrim plat de llenties. No veuen més raons.

I n'hi ha moltes més, de raons.

I de més pes. De molt més pes.

I cal tenir-les clares i en compte, també.

I sospesar-les a prim compte.

Comprendre-les, copsar-les, assimilar-les plenament per poder lluitar per elles. Sense covardies, coquinerries ni egocentrismes. I, sobretot, sense el joc ferrer de les capelletes, aquest joc que, entre nosaltres, ha fet sempre estelles de la idea unificadora de la solidaritat.

Al llarg de l'existència de *Cap Vermell* n'hem exposades moltes, de raons que justifiquen, cada una per ella mateixa, el salvament de l'Agulla. Avui vull afegir-ne una de nova: la de la invasió.

Invasió?

Sí, Estel, he dit invasió. I no torn enrere.

Invasió com a atemptat polític, invasió com a rompuda d'identitat, invasió com a sotmetiment, invasió com a pèrdua del punt geogràfic concret, invasió com a esclavatge del nostre idioma a llengües foranes, invasió com a alienació de la nostra cultura, invasió destructora de les nostres peculiaritats autòctones, invasió com a estímul a l'especulació, invasió com a desenvolupament de la cobdícia, invasió com a trencament de l'equilibri ecològic.

Estic segur que, quan a casa teva, Estel de l'Alba, russos i nord-americans rompin l'equilibri dels espais, es produirà la revolució dels estels.

Aquí, a casa nostra, fa temps que s'ha romput l'equilibri i encara tenim la revolució pendent.

Fins quan?

Fins quan seguirem jugant a casetes, com infants de mel i sucre?

És que encara creiem que, a l'hora del repartiment responsabilitats, serà més petita la culpa dels qui, en el festí, ei ha tocat la part de la formiga, que no pas la dels qui s'ha menjat la part de lleó?

Idò no, Estel. No serà així.

La culpa serà repartida, sense dubtes.

Tots en tendrem una part.

Els uns per haver destruït. Els altres per no haver-ho impedit.

Tots sabem que la destralt i el barrobí destrueixen. El que a vegades sembla que ignoram és que, callant, també ajudam la destrossa.

No deixem que el nostre silenci faci malbé l'Agulla.

Salvem-la!

Amb un crit col·lectiu, si no tenim més armes.

Facem, aquí baix, la revolució dels estels.

Setembre 1984

Les milanes

En tenim molts d'ànecs. Tot un estol. Trescaven sense aturall tots els sementers del voltant de les cases, cridaners, cercant caragolins, voraços, sobretot els dies de pluja. A l'empit de tramuntana del Puig de Son Vadó teníem la casa. Era el casal pairal dels avis materns. A la nit, els avis romanien a la casa del poble, però durant les hores de treball vivíem i treballàvem a la finca. Aquell dia vaig anar-hi amb els avis.

Dins la porxada, sota el carro, els vespres s'hi aixoplugava l'estol d'ànecs i, a punta d'alba, quan sortien a pasturar pels sementers, el trespol de la porxada romanien ple d'ous. El primer treball de la padrina, el matí en arribar, era recollir-los i agombolar-los amb cura dins el paner.

A l'estiu, quan els pegava la covera, les femelles enllestien llur niu dins els esbarzers o entre les esponeroses bardisses del puig. Solament venien el matí, amb un vol curt i esburbat, a omplir-se el gavatx. La resta del dia covaven. A vegades, els trobàvem el niaró i els preniem els ous perquè avorrissin la covera, però aquells ànecs que el tenien més amagat, un bon dia compareixien enrevoltats d'ànecs menuts, grocs, com bolles de cotó. Joguiners i eixerits, els petits trescaven per tot arreu omplint-ho tot de piuladissa. L'ànec mare, caminant xano xano, cap alt, escataïnava amorós per assabentar-los dels perills.

M'agradava engrescar-me en la contemplació de l'estol de menudall. Eren espavilats, encara que un poc esbojarrats i poc àgils. Qualsevol entrebanc els feia bolcar, però, obstinats i tossuts, s'entestaven en llur dèria i es sortien amb la seva, plens d'envaniment.

A vegades, l'ànec mare fitava la milana fent tornioles sobre el puig. Llavors, la cridada paorosa i els fills que s'afanyaven a prendre aixopluc sota les ales esteses de la mare.

Aquell dia, però, un de rebec, entossudit en la caça d'un llagost, sense parar esment a la crida de la mare, ensopegant amb un rostoll que omplia tots els indrets, quedà entotsolat dins el descampat, entre l'olivera grossa i la figuera perejal. La milana, en vol plaent, quedà parada, com a suspesa sobre el descampat. L'ànec mare cridava enfollit. El menut, atordit amb

la persecució de la bestiola, seguia sense adonar-se del perill. De cop, amb la rapidesa del llamp, la milana va llançar-se al buit. Es sentí la xiuladissa de les ales xapant l'aire. El menut va pressentir la tragèdia i, horroritzat, va emprendre la carrera cap a la mare. Massa tard. L'au salvatge, de plomatge blau-fosc, gairebé negre, amb les urpes agafà el menut i s'enlairà veloç.

L'ànec petit piulava desesperadament. L'ànec mare, esgarriat, estrenyia els fillons amb les ales. La milana es va perdre sobre el puig i els crits del petit varen debilitar-se en la llunyania.

La tragèdia s'havia consumat.

Els meus nou anys es quedaren pensarosos durant una bona estona. Els crits d'esglai de l'ànec petit em tenien aclaparat, desassossegat. Però el joc m'engrescà altra vegada. El dia era molt calorós, el sol queia a portadores, enlluernador.

Sullanes, davant la casa, entre les pedres de la paret partionera, s'alçava l'olivera d'en Nonga. De rames vincladisses, farcides de fruita verda, arrels retorçudes i poderoses que es revinclaven entre el pedreny, d'ombra espessa, fresquívol, era el lloc idoni per a la jugada.

Amb el meu carro, una llauna de peix com a caixa, l'ànima d'un rodet de fil com a rodes i un filferro retorçut com a cavall, per camins polsegosos i plens de corbes, carretejava per contrades imaginàries. El cavall era renego i, a vegades, d'una abrivada impetuosa enlairava les potes davanteres i eguinava enfurismat. Llavors calia anar-li amb cura perquè no bolcàs el carro. Era rabiüt el meu cavall de filferro!

Dins el sementer de les cases, sota la feixugor del sol, ajaguda a l'ombra de l'ametler, remugava la cabra clapada. Era acompassat el seu remuc, solament destorbat per qualche becada quan la son la retia o per un estremiment a la pell quan les mosques l'empipaven.

De prompte, em va sorprendre que pel camí, un camí de ginyes fondes i de còdols esmolats, inesperadament hi pujàs la meua mare.

La padrina, que segurament va fitar-la pel finestró de la cuina, va sortir a rebre-la a la clastra, davant la porxada. Ma mare portava en una mà a ma germaneta, una nina rossa, de cara de lluna plena, i en l'altra una senalla plena d'ànecs acabats de néixer.

—Què ha passat? —preguntà la padrina.

Han vengut a escorcollar la casa. Cercaven en Serafi. M'han dit que la roba que tenia estesa al terrat era per fer senyes als avions rojos. No torn al poble per res.

Hi havia quelcom d'angoixa en la veu de la mare, com un panteix, un desassossec que la turmentava. Una mena de por amagada que l'omplia d'ansietat. No era el crit paorós de l'ànec mare, però hi havia una entesa de desconhort, una similitud d'afany, una afinitat de desesperança.

Es pressentia, latent, un perill amenaçador. Els raigs de sol d'aquell migdia encalentien, dins el niaró del temps, l'ou d'una tragèdia.

Dins les meves mans, el cavall de filferro va desbocar-se. Enfollit, com a picat per una verga de llamp, corria de quatres per terrenys empedregats. Saltaven espurnes de foc amb el tupar de les ferradures contra els cantells. Eguinava el cavall amb fúria orada, com a dement, desfogant-se amb esbufecs feréstecs.

Pel camí que duia a les cases, per on poc temps abans havia vengut ma mare, pujaven ara, silenciosos, com ombres malèvoles i funestes, amb els ulls plens de rancúnia, armats amb fusells, uns homes vestits de blau-fosc, gairebé negre, com el plomatge de la milana. Ajupits rere els esbarzers, com genetes a l'aguait, escorcollaven la finca i la casa.

Se'm paralitzaren les mans i, des de la cúspide d'un penya-segat, cavall i carro es precipitaren al buit.

En passar vora meu vaig conèixer un amic del padrí que havia vist moltes vegades per la casa. Era en no-sé-què de sa Pipa. Arribaren a la clastra. L'àvia i la mare sortiren de la casa. Les dues semblaven esglaiades, amb l'esguard trèmul de paüra però foren els nervis tibants del coll de l'àvia els que em feren intuir que quelcom de dramàtic s'apropava. Hi hagué un silenci esgarriós. Sentí el cor a la gola quan la mà de la mare estregué la meva. Enfront de nosaltres teníem els homes blau-fosc i vaig sentir, paorosa, la visió de la milana suspesa sobre el buit.

El de sa Pipa, l'esguard feréstec, la veu aspra, empunyant la pistola amb fermesa, escometé la mare.

—Has de venir amb nosaltres.

—A on?

—Al *corterillo*.

I partiren, camí avall, els homes vestits de blau-fosc, gairebé negre, emportant-se la mare.

Els tres quedàrem aclaparats. La padrina, amb el singlot de por a la gola, ens va protegir amb una abraçada. La meva germana plorava.

Molts dies després ens assabentàrem que ma mare l'havien tancada a una presó de Ciutat.

Però aquell dia, abraçat per la padrina, vaig percebre que tots, la meva germaneta, l'àvia, la mare i jo mateix, no érem més que ànecs menuts i indefensos dins les urpes de les milanes.

Juliol 1984

D'unes matines

Ja hi som, a Lluc, Estel. Ja hi som.

El dia es clou amb un horabaixa fred. Un fred sec, intensíssim. Que glaça la pell.

Els núvols volen baixos, deixant com surant dins l'espai els curulls dels penyals.

Nadal és present per tots els indrets.

Com una pluja damunt l'herba, s'intueix el Cant de la Sibila:

«...del cel vindrà per a jutjar,
i a cada un lo just darà.»

Hi ha camins de fred que es perden pels paratges de la fosca.

A Josep i a Maria els tancaren les portes de l'hostal i els llançaren a un d'aquests camins.

La parella ha vingut en moto. Casc posat. I pallissa de pèl sintètic.

Són joves. Els bull a la sang el desig de canviar el món. Un adhesiu al casc: «La Dragonera pels dragons». I als ulls espurnes d'un miracle.

Un miracle d'amor i de llibertat. I de pau.

Rere la petita porta, la recepció és petita. Acollidora. La televisió engegada. Un fraret la mira.

—*El carnet de identidad?*

—Sí.

—*El otro carnet?*

—*El libro de familia?*

—No en tenim.

A la televisió, una escena de llit. El fraret no perd calada. Somriu.

—*Tienen teléfono?*

—Sí.

—*Llamen a sus padres. Ustedes no pueden quedarse aquí. No estan casados.*

Estupor. Indignació.

L'ambient es caldeja de violència continguda.

—Fa temps que vivim junts, que feim vida en comú. És indignant! De segur que si tenguéssim quaranta anys no ens demanarien el llibre de família!

La protagonista del telefilm llueix uns pits abundosos que l'antagonista umpl de mossegades.

Els ulls del fraret s'obren desmesurats. Jo pens, Estel, que més enllà de la bragueta deu sentir l'escalf d'una coïssor.

—Un dia tornarem amb el llibre de família. Ja ho crec que tornarem! I li recordarem aquesta nit!

I la parella fou llançada als camins del fred i de la fosca.

«Anau —cantaria més tard la Sibil·la—, anau maleïts turment...».

Aquella nit, per Ràdio Popular, Gregori Mateu llançaria a l'aire un missatge nadalenc de pau i germanor. Dient que el jovent d'avui no és ni millor ni pitjor que el jovent de fa vint anys. És simplement diferent, perquè diferent és el marc social que els toca viure. Que el valor etern de la joventut és la creença de ser capaç de canviar el món, de canviar totes les coses dolentes del món.

És la nit de Matines.

Tota la vall sembla suspesa dins un batec d'espera. De l'eterna espera d'un miracle d'amor.

El miracle de l'alliberació. Un miracle de justícia, també.

Dalt de la muntanya repiquen els picarols. Es pressent la vigília dels pastors envers el ramat. Encès el foc de l'esperança. Un estel amb cua fa tornioles entre els núvols, com a perdut.

Al portal de l'església s'apilota la gent. Fa fred. La pluja, finíssima, és glaçada. Dins el temple, de gom en gom, hi ha un silenci ple de converses apagades. Tirallongues de neules des del fons de la cúpula cap a tots els indrets.

Comença la cerimònia amb una dedicatòria a tots els aturats, als marginats, als pobres, contra la tortura, contra tot allò que minva la llibertat, tant col·lectiva com individual...

La Sibil·la, espasa en mà, és conduïda al centre del presbiteri. S'apaguen els llums i uns focus blancs la il·luminen. Enlluerna la túnica daurada. Comença el cant. La veu infantil, ben modulada, amb el seu do de predir l'esdevenidor, llança a tota l'església les profecies sobre la fi del món i l'adveniment dels Messies. Posa un nus a la gorga la seva predicció.

Després vendrà el cant de l'Àngel, anunciant la Bona Nova.

«Don la Bona Nova amb alegria!

En eixa nit santa és nat el Messies».

I el sermó de la Calenda, on es conta com es va tancar la porta de l'hostal a la parella a punt d'infantar. S'ha fet el miracle. El verb s'ha fet carn. Déu s'ha fet home.

«El rei de la glòria amb l'esclau vol riure, per nostra feblesa s'ha fet infant».

I per la nostra feblesa ens porta amor.

I per la nostra feblesa ens porta perdó.

La missa, solemne, plena de cants i de goig. I d'encens. I de llum. I de promeses. A la litúrgia l'acompanya un muntatge, gairebé teatral, de porta grossa, de portal major. I un no pot menys que pensar, Estel, en la porta petita, on el predicament es torna regla, la regla ordre, i l'ordre realitat nua, freda, crua...

I un pensa amb quins valors regeixen la moral establerta, quan a la portalada grossa es predica l'amor i a la petita es discrimina.

I un pensa en l'article aquell de la Constitució que ens garanteix la llibertat individual i la intimitat.

I un pensa en la parella llançada al fred pel fet de viure la seva intimitat en llibertat.

I un pensa que és hora i ben hora que a la porta petita hi arribi l'amor, la comprensió i el respecte a la dignitat de cada un.

I a vegades, un pensa coses que s'empegueix d'haver pensat.

I a vegades, també, un sent, als fondals de l'ànima, el bramul de la indignació quan pensa que, qui ha fet bandera de l'amor i germanor del Messies, ensopega a cada passa i cau dins el pecat de la marginació, del racisme i la discriminació.

I un pensa en el miracle de Betlem, i un s'avergonyeix d'haver pensat, qualche vegada, que aquest adveniment servia per fer cristians.

No. I mil vegades no!

Crist vengué al món per fer homes, i homes lliures, perquè només els homes lliures són capables de la solidaritat, de la germanor i de l'amor més gran.

Nadal del 1984

N'Arrissada

Avui, Estel, que no puc lligar el que volia contar-te, m'engrescaré amb un conte de fades. Això era i no era...

Una fada de les nostres contrades: n'Arrissada.

Marinera.

I enamorada.

Tenia el seu palau als fondals de la cala, entre n'Aladern i la Pedrera. Era un palau de grans columnes estriades, d'alçària impressionant, amb capitells de nacre que sostenien grans cúpules folrades de conquilles iridescents.

Àmfores i cargoles omplien tots els indrets. Algues i plantes de llargues fulles encatifaven tots els voltants, onejant-se amb l'empenta dels corrents.

Era clara l'aigua, i transparent com un cristall brunyit.

Dins una cambra ampla, tota voltada de columnes de marbre blanc, tenia n'Arrissada el seu molí de sorra. Cadascuna de les moles era de cristall. L'alta era rodona, tornassolada de reflexos emblavissats i la sotana més grossa, irradiava multitud de colors.

El corrent de les ones movia les moles. A tota hora i sense minva molia petxines, copinyes i fragments, que la fada guardava en grans graners al fons de la mar.

Amb gelosia els guardava, com el tresor més estimat.

N'Arrissada era cobdiciosa d'aquest tresor. Gairebé avariciosament l'acumulava.

A vegades, amb el cos boig d'enyorança s'hi rebojava sobre la sorra, amb sensualitat.

Perquè n'Arrissada estava enamorada.

El seu amor era en Gregal.

Aquell vent fresc i potent que, en despertar, bufava amb força, produint grans maltempsades.

I llavors, quan sota la seva força la mar s'encabrita inflada, alzinant-se les ones, i tota la cala retrunyia sota els cops de l'aigua enfurismada, ella, n'Arrissada, obria les portalades dels graners perquè la força de l'onam s'emportàs la sorra cap a la platja.

Era l'ofrena del seu amor a l'estimat.

I ell, En Gregal, satisfet i agraït per la generositat l'amor de la fada, es rebolcava sobre la sorra, amb violència amorosa es cargolava, omplint-se els giravolts amb la molt estimada.

L'enlairava amanyagador, la posseïa i la llançava platja amunt, sobre la terra calenta. S'amansia.

I ella romania satisfeta.

I altra vegada dins el palau de n'Arrissada començava la trifulga de la molta.

I així havien passat anys i més anys.

I segles.

Però vet aquí un dia, a l'home li entrà la folia del formigó. La marina s'omplí d'edificis gegantins, edificis d'estètica dubtosa, de legalitat més dubtosa, de necessitat encara més dubtosa.

I la cala no fou una excepció.

L'especulació havia posat barreres monstruoses als camins del vent. Els colls naturals per la passada havien estat obstruïts. El Gregal s'inflà el pit i bufà amb totes les forces de què fou capaç, però la murada de ferro i ciment va repel·lir l'empenta. El vent, enfurismat per la resistència de l'obstacle, repetí l'empenta. Novament fou vençut.

I va cercar altres camins. Ja no podia rebolcar-se sobre la platja. Havia d'enlairar-se abans per remuntar el mur. Jugar amb l'arena, emportar-se-la dins els seus cargols va fer-se impossible.

Ja no podia posseir l'estimada.

I ella, n'Arrissada, quedà trista i malalta de melangia. Esperant sense esperança els amanyacs de l'estimat. Ja no sentiria mai més els refrecs del seu amor, ni l'abraçada violenta que l'omplia de delit, ni les aviciadures que l'estremien de goig. Tot havia acabat. Terriblement acabat.

Però, reeixint de la pròpia desesperació, es revestí de coratge i, al centre mateix de la gran cúpula de nacre, llança la maledicció:

—Per vosaltres, homes que cobdiciau el sotmetiment de la Natura a la conveniència dels vostres interessos, vos jur i vos perjur que el meu molí de sorra serà destruït. I a cada maltempsada vos serà esquinçada la que posseïu.

I fou així.

I els homes, pensa que pensaràs, posaren fil a l'agulla per esclavitzar i sotmetre un poc més l'ordre natural dels elements.

Teixiren plànols i més plànols, estudiaren les correnties marines, desentrellaren els misteris dels fondals, analitzaren la força del flux i reflux, s'entossudiren en la recerca de la fórmula màgica capable de satisfer els seus desitjos.

I a la fi, com la cabra que tira sempre a la muntanya, feren l'únic que saben fer: un altre mur.

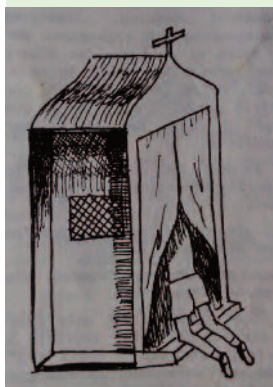
I aquesta vegada dins el mar.

I n'Arrissada, dins el fondal, entre les columnes estriades amb capitells de nacre, riu i riu i riu...

Allà on fracassà l'empenta del Gregal ella hi posarà la força de l'enginy.

Abril 1985

El confés

La llum que es filtrava per la claraboia multicolor, no arribava al confessional. Aquest semblava immers dins un punt de fosca estudiat, a la vegada agombolador i agressiu.

No es veien les formes, però sí s'endevinaven per qualche llepada de llum reflectida, sobretot els ulls, la brillantor dels ulls. Aquells ulls d'esglai permanent, trepanadors, del rector. Tenia la veu càlida, el rector, com ensucrada, forçadament equilibrada. Es notava l'esforç per dar-li una aparença equànime i neutral, però sovint es filtrava una vehemència insolent, una fogositat carregosa. Unes vegades era directa, indiscreta, i altres suggeridora de fets tèrbols i dubtosos que, sense anomenar-los, els pintava amb tots els colors.

Era força obstinat i poc confortant. Destre en arrambar l'aigua al seu molí. No hi valien tornioles. La confessió sempre arribava al punt que ell volia. I el punt sempre era el mateix: els pecats de la carn.

En Jaume, un veí de Son Magdalè, deia que li treia els pecats amb uns rampins, però, comentava, «graponeja un poc massa».

Jo m'havia confessat moltes vegades amb el rector. Des que havien empresonat ma mare era condició necessària, per poder entrar a veure-la, la presentació d'un certificat del capellà d'haver confessat i combregat.

Era, sens dubte, una vexació més, imposada pels homes vestits de blau-fosc, gairebé negre, com el plomatge de la milana.

Aquell dia, però, fou una altra confessió, desacostumada, estranya per mi.

No volgué que em confessàs pel reixat.

—Aquí, a la cortina —m'ordenà— ara ja ets un home.

—Ave Maria Puríssima.

—Concebuda sens pecat.

Així començà tot l'envitricollament. En principi, amigablement, però amb habilitat i astúcia, tractant d'afectar-me agradablement, afalagant-me sense mida, afanyant-se activament en la tasca de fer-me dir el que ell volia.

Més que una confessió sincera i voluntària, prest va parèixer un interrogatori. Forçadament, jo havia d'haver pecat.

S'entossudí amb la idea.

—Perquè ets jove i en aquesta edat teva no hi ha pany de serf. Ocasíó n'has tenguda, en tens cada dia, me consta. I quan es presenta la circumstància oportuna, els joves soleu aprofitar-la. Jo també he estat jove. Sé que el bull de la sang posa calius a la pell, tibant-la d'ardentor...

Dins el confessionari, tapats amb la cortina morada, hi surava un baf calent, de reclòs, d'alens repetits, de cos suat, d'enfrontament, d'angúnia. Un baf maligne, insà, que em sufocava.

M'embafava el confessor, no solament per la insistència excessiva a voler que jo hagués comès el pecat que ell volia, sinó pel to que infonia a la veu, suggeridor d'un pecat imminent com una temptació endimoniada.

A cau d'orella, refregant-me la galta amb fruïció, enronquida la veu per una emoció concupiscent, m'amollà una estranya lletania de paraules calentes, obscenes, llicencioses.

I les mans, les tenia ardents, febroses i suades quan agafà les meves. Temorenyes i atrevides al mateix temps. M'estrenyia possessiu.

Vaig sentir com si de prompte tot es tornàs boirós, tèrbol, mastegat. Era com si de cop tot l'entorn, sants i parets, bancs i capelles, llànties i canelobres, girassin al ritme descompassat d'una dansa esgarrada i lúbrica, horrorosament lasciva. Dins aquell daltabaix em sentia esgarriat, perdut, surant sobre el tall esmolat d'un ganivet que servís de ratlla entre el bé i el mal, entre la puresa i la corrupció. Havia perdut l'esma. No em quedava més que el desig de volatilitzar-me, d'escapolir-me.

I la dèria del rector es perllongava escodrinyant alevosament la capacitat d'aguant.

—...els cossos tous sota les flassades, amb els cosins...

Les paraules eren gotes d'aigua afollant la pedra.

I què sabia ell dels meus cosins? Què en sabia del terrible abraç de les vesprades? Què en sabia de l'angúnia que ens unia dins la fosca de la nit? Què en sabia dels silencis de l'horror? Què en sabia, per confondre el glaç de la por amb l'ardentor de la luxúria? Què en sabia?

Tot havia començat, almenys per mi, aquell dia calent i bascós de juliol. Un dia humit, d'aire entelat, de calitges grises que donaven a les muntanyes l'aparença de superfícies planes, sense relleus. Un dia que semblava com els altres, però que els esdeveniments deixarien marcat al llibre de la història.

El carrer de Palma, aquell llarg carrer de la vila, s'omplí de repics de tambor. Era el tambor de sempre, amb el saig de sempre, però aquell dia el seu repic era aspre i eixut, estamortidor, que feria l'oïda com un punxo, que no ressonava dins el carrer sinó que semblava tupar les cases, esfereïdor.

La gent guaitava als portals, esporuguida amb aquell repicar desusat i obsolet, com a militaritzat i exigent. El saig semblava tupar amb goig, exultant, inflat el pit amb altivesa, l'esguard superb, vanitós el somriure.

L'acompanyava una colla d'homes uniformats de blau-fosc, gairebé negre, armats amb fusells i pistoles, descalços, estirats com a burxons, amb el rostre flegmàtic, traspuant apatia i ferocitat.

L'exhibició era provocant, com un repte als vilatans de vida tranquil·la i assossegada. Un desafiament.

S'aturaven a cada cap de cantó. Mentre els de blau-fosc penjaven un manifest a la paret, el saig, malcarat i agressiu, habituat al xiscle i l'esgarip de la crida, exhortava el poble a l'adhesió a les forces salvadores de les santes tradicions de la pàtria. Amb paraules dures i grandiloqüents, inflades d'arrogància i presumpció, pregonava la redempció de la raça amb la destrucció, per les armes, de tota idea alliberadora i lliberal.

Na Font, una beata que vivia més avall de l'escorxador, exaltada per l'ardor de la crida, com esperitada, plètora de deliri, amb els ulls oberts sangonoses de bogeria, les mans crispades, el pit convuls, s'esgargamellava cridant com una folla –més que crit era un bramul– una inexplicable i desconcertant lletania:

–Matau-los a tots, a aquests enemics de l'Església, que no en quedi cap de viu, i els seus fills també, perquè sinó, d'aquí a vint anys prendran la revenja! Netejau el poble d'ateus, maçons i comunistes!

En ple apogeu del deliri es desentrunyellava la cua, escambuixant-se el cabell, s'obria la botonadura de la marinera i oferint els pits flonjos i tous als homes blau-fosc els escometia: «Mamau, salvadors de la fe!».

Així havia començat tot l'envitricollament.

Als pocs dies, dins el sementer reblit d'ametlers de Son Magdalè, els blau-fosc, fusell en mà, caçaven en Patró. Va haver-hi trets per llarg.

Milicians uniformats de blau-fosc, gairebé negre, aguaitaven vehements totes les cantonades. A tota hora sonaven els trets. El poll de la por havia trencat l'ou. Els vincles d'unió entre els vilatans s'havia romput. La virtut, essencial per a la convivència, havia esclafit. El recel, la suspicàcia, la sospita i el temor eren el pa de cada dia. Mig poble quedà sotmès a l'altra meitat.

La sordidesa dels sotmetedors era repugnant, gairebé dement. L'afront, la befa i la vexació eren armes emprades amb vehemència. No hi havia mitges tintes; els que no vestien de blau-fosc eren enemics i calia dar-los branca. Això fou el marc on s'enquadrà la meva infantesa.

El vespre quan el sol es ponia i els seus raigs ataronjats lluien sobre l'emblanquinat de les cases i la fosca alçava el seu llençol negre de fantasma, ens anàvem a jeure els meus cosins i jo. El llit era ample, de capçalera alta, de pilastres tornejades i lluentes, més per l'ús que pel vernís.

La màrfega de palla. Quan ens rebolcàvem sobre ella ens escometia amb un xiuxiueig escanyolit. La finestra tancada. El llum apagat.

Eren dies de paüra. Dies de feredat i terror. La por es feia tangible, com si pogués palpar-se amb els popissos dels dits, perceptible a tota la pell, tocable, real.

La por era l'únic sentiment que sobrevivia al gran esclafit. S'havia fet cos a dins la carn, moll a dins els ossos, esglai a dins l'ànima.

I basarda a l'esguard.

I silenci als llavis.

Vivíem sota la tirania de la por. Érem captius de la por.

Ens ficàvem al llit gairebé a les fosques. Fosca de tot, de llum, de sentiments, d'idees, de pensament. Fosca plena de silencis. Silencis plens de por.

Sota el tapament, entre les rues dels llençols, en substitució de les paraules, amb la necessitat de sentir-nos protegits i agombolats, cercàvem el contacte directe dels nostres cossos, l'escalfor de l'altre, perquè els refrecs de la pell i la seva tebior eren l'únic llenguatge per al conhort i el consol que teníem al nostre abast. I ens servíem d'ell per abrivar el nostre minvat coratge... Ens quedàvem adormits en l'abraçada, mentre el llit es feia tou sota els batecs de la dormida. A vegades, però, després de rendir-nos la son, com a prolongació de l'estat incomprensible i absurd en què vivíem, compareixien els somnis, encara més incoherents i confusos, reblerts de bubotes estranyes, paoroses, amenaçants, ombrívols.

I això era el que el rector volia que confessàs com a pecat obscè i des-honest. Això eren els calius a la pell, l'ardentor, el bull de la sang.

Em sentia atordit. Per escapolir-me perdria el certificat per entrar a la presó a visitar ma mare. Per quedar-me...

Les mans del rector seguien teixint la xarxa voluptuosa i concupiscent, per fer més efectiu el joc de les paraules. Alenava espès, el rector, com a cansat... ja no sé ben bé si em parlava o emetia un gemec llarg, fondo, de bístia en zel.

De prompte, sobre el trespol de l'església es sentí el repic d'uns tacons. El rector es quedà parat, expectant.

—Ves —em va dir— demà al matí et daré el certificat.

Se m'eixamplà el cor, però em corria pel cos una suor freda. El glaç de la por.

El molí de sang

El padrí havia pres la determinació aquella nit.

—Els al·lots no menjaran moix mentre jo tengui llebres dins les mans — digué.

I és que, aleshores, l'Estat —si és que es pot dir estat a aquella dictadura— havia requisat i posat precintes a tots els molins del terme, i fora terme. Els conradors eren obligats a declarar el blat que sembraven i a entregar el que collien. A canvi, mitjançant una cartilla de racionament, rebien un poc de farina, pareixia serradís. Això era el moix que, parodiant el vell refrany, havia dit el padrí.

Aquella nit ho decidí: faríem un molí de sang.

En principi quedàrem una mica astorats, no albiràvem molt bé què podia ser un molí de sang. Ell ens ho explicà.

—Hi ha diferents tipus de molins: el de vent, el d'aigua i el de sang. El de vent es diu així perquè és el vent qui empeny les veles i fa girar les moles. L'altre és l'aigua la força motriu que el mou i...

—El de sang el mou la sang —va judicar el cosí petit.

—Sí —contestà el padrí.

I ens quedàrem més astorats encara, pensant d'on trauríem tanta sang per fer girar aquella rodota tan grossa que havíem vist al molí d'aigua de na Means.

—Es diu de sang perquè és mogut per les bísties, com una sínia, donant voltes sense minva. Però el nostre molí el mourem nosaltres, una estona cada un.

Aquella nit ens costà dormir-nos. La idea de veure'ns enganxats a una perxa, com un mul, ens turmentava. No podia allunyar el record del cavall de Can Patró donant voltes a la sínia, amb la collera posada i els ulls tapats amb les cucales, voltant sense fi. Devia ser esgotador. I aquella suada. I l'esbart de mosques empipadores arrapades a la pell... Era inquietant.

El padrí havia rumiat la idea llargament. Res escapava a la planificació que mentalment havia teixit. I era conscient del risc. El molí seria contra llei. Seria un molí clandestí. Però això no ens feia por. A casa ens havíem

fet destres en clandestinitats. Tot ens ho havien prohibit. Fins i tot menjar-nos el blat que havíem suat. Assenyat i circumspecte, el padrí assaonava curós la curolla del molí. Peça per peça s'estudiava el muntatge i l'emplaçament. Calia fer-lo a un lloc arrecerat de mirades i, sobretot, ensordidor, que apaivagàs el soroll de les moles en rodar. Va decidir-se per muntarlo en un racó de la volta soterrània que servia d'estable a la mula roja. Allí, en no emprar-lo, l'amagaríem sota dues xàvegues de palla.

Les dues moles velles que teníem al corral, que feia anys que la padrina emprava per posar-hi els cossiols, adobades de fresc, ens servirien per al molí. La més prima, i ja un poc clivellada, seria la sotana, ben subjectada al trespol, i la més gruixada seria l'alta, la que es fa rodar. L'amo en Leonard, expert en el maneig del martell i l'escarpra, si ho volia fer –i volgué fer-ho– les picaria per cairar-les de nou.

Record el diumenge que l'amo en Leonard vengué per adobar les moles. Aquell tac-tac característic del martell picant a l'escarpra sembla que encara el sent. A cada cop saltava una petita esquerdada de la pedra. Una rere l'altra, la mola perdé el color terrós que tenia i es quedà amb aquell gris particular de la pedra viva. Fou com si haguessin rentat el rostre a les moles. Quedaren com a noves de trinca. L'amo en Leonard havia fet la feina amb l'amorositat i mestria de l'escultor que afaïçona una estàtua.

Duguérem dues rodes dentades que engranaven molt bé –eren d'una sínia de caixons– que faríem servir per transmetre la força i la rotació des del mànec a la mola alta. La tremuja la férem amb quatre posts de pi, amb les eines i el banc de fuster que el padrí tenia al sostre. Als pocs dies tot estava arranjat per al muntatge. Una nit anàrem per feina.

L'oncle Miquel, que era picapedrer d'ofici, enllestí el basament amb quatre peces de marès gruixat posades de pla. A sobre hi clavà, ben encimentada, la mola sotana. Fou una feina curosa, per tal de donar-li l'horitzontalitat en totes direccions. El nivell treballà força. En poc temps el molí quedà enllestit, a punt per l'estrena just que passàs el temps prudençial per l'enfortiment del ciment.

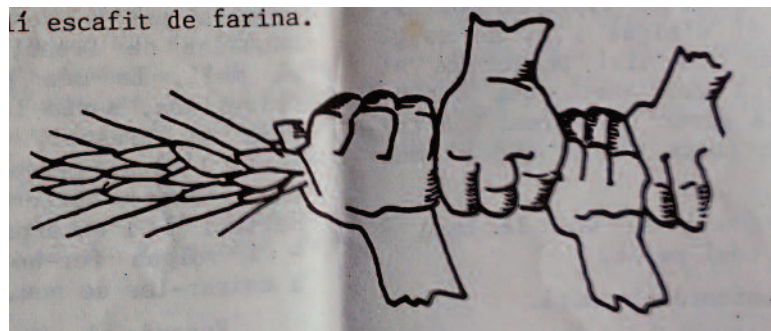
Arribà el moment de la prova definitiva. El padrí buidà una senalla de blat dins la tremuja. El meu cosí i jo ens hi aferràrem força, al mànec. Fou feixuc rompre la inèrcia, però la mola alta donà la volta sobre l'eix. I una altra. I una altra, de volta. Prest sortí el rajolí escafit de farina.

Però el treball era esgotador. L'exercici de donar voltes al mànec produïa una pèrdua de forces. Empènyer o estirar, segons el costat que estaves respecte del sentit de rotació, et deixava exhaust, extenuat. Per fi comprenguérem tota la dramàtica realitat que s'amagava rere aquell nom de molí de sang. Poc a poc hi deixàrem la nostra.

Però tot l'esgotament es transformà en joia quan, al matí, la padrina, de les entranyes calentes del forn, amb la pala ampla, tragué el primer pa. Era un pa gros, estufat, colrat per l'acció de l'ardentor del forn, crivellat... Tota la casa quedà amarada amb l'olor de pa calent, de pa tendre, de pa acabat de fer. Berenàrem de pa amb oli.

I un s'adonà que valia la pena l'esforç de la molta per gaudir del goig de la berenada.

Juny 1985

Noces de foc i sang

A la meva dona, no perquè cregui que és la cosa millor que he escrit, sinó perquè és la més difícil i, a més, m'ho contaren a Eivissa.

Primer

La nit era borrascosa, ennuvolada i fosca. El mestral bufava fort. Tamborinades i calamarsades s'alternaven amb successió sense minva. Sovint, l'esclat de vergues de llamp esqueixaven els núvols i els trons, secs, esquerats, com fortes maçades al cervell, rodolaven, esveradors, pels costers de la serralada. Després udolaven llunyans, com a perduts.

La teulera romania immersa dins la borrasca, dins la fosca, il·luminada sols pels llampecs fugissers de la tempesta.

La mullada teulada, ampla i desnivellada, reflectia la llum blavenca dels llamps, i les intermitències de claror li donaven l'aspecte d'un monstre escatós, ajocat al serral. Del funeral eixelebrat del forn s'alçava, esburbada, una espessa fumarada que les ràfegues de la ventada espargien amb giravolts rabents. La fumassa escampava una forta olor a carn cremada, a cos incinerat...

Dintre, a les amples naus dels secadors, immòbils sobre els prestatges, teules i cossiols, alfabies i escudelles somiaven amb l'ardentor de flamara-des, amb el foc purificador de la cuita.

El soroll del xàfec, atupant violentament la teulada, era eixordador, inquietant sota la fragilitat de l'embigat. Tot tremolava.

A un racó arrecerat, sota una ampla vidriera polsegosa, el torn restava aturat, immòbil, enyorant per ventura la petjada lleugera de Jerònia que, enèrgica, el llançà a la rotació. Sobre el tamboret, embastada, una figura fal·liforme, com un esbós esbojarrat i retorçut d'un membre viril. Hi surava, al racó, una rara sensació violenta, tortuosa, gairebé malaltissa, com si de prompte quedassis lligat indefugiblement a la consumació inexorable d'una tragèdia.

Escampades per terra, assecant-se sobre unes posts circulars, hi havia unes peces de terrissa de formes estranyes, agressives. Eren com a gàrgoles d'estrafolàries catedrals, abstractes, irracionals, absurdes, traspuant feredat. Caràtules, entre bestials i humanes, on la ganyota hagués estat conglaçada en el punt més àlgid de l'horror. Llavis contrets per un gemec sense final. Rostres d'esglai permanent, ferotge i brutal. Cossos retorçuts, contrafets, mutilats per una gangrena o un malbocí. Barreja esgarrada de sentiments tèrbols i boirosos que coven estranyes dèries. Pasterada de manies. Teixits de teranyines per cervells tovats contra natura... Sementeres on la terros-sada fossin geps i fossin tares.

Per tots els indrets hi surava l'olor asprosa i acre del fang, de la terrissa humida.

Dins la nau central hi havia el forn. I el llenyer. Allí l'aire era ardent, abrusador. El ball esburbat de les flames omplia parets i sòtils de llepades bellugadisses de llum, com si tota l'estança es revinclàs dins una dansa frenètica i esgarrada.

Tirades sobre un munt de branquillons, sangonoses i brutes, reflectint la claredat fugissera del foc, romanien les tisoires de tondre. Aclofat a un racó, un vestit blanc de núvia. Un broll de sang dibuixava un camí cap al forn.

Nua del tot, Jerònia, davant la boca del forn, tenyida per la roentor de les flames, amb una força d'afilades pues, empenyia cap al foc una pelle-ringa sangonosa en què gairebé tot era pell.

Tenia, Jerònia, quelcom de versemblant de vestal encarregada de guardar el foc sagrat. Tenia, Jerònia, quelcom a l'esguard, assossegat i estrany, com la fruïció d'un viu plaer.

Lluny, la tempesta arrossegava un crit d'horror.

Segon

Jerònia va néixer a la teulera. La llar dels pares hi estava arrecerada, a la part més assolellada, més alegre.

Des de petita, el fang fou la seva joguina, gairebé l'única joguina que tengué, almenys la preferida. Ella no recordava quan va fer el primer cossioli o la primera escudella. A vegades, pensava que havia nascut asseguda al torn, amb els peus a la roda i les mans donant forma a la terrissa.

S'engrescava amb l'aventura de modelar l'argila, d'afaiçonar-la, de crear noves formes. El treball quotidià li exigia fer les formes tradicionals, les que s'empraven cada dia: olles, cossiols, gerres, llibrells, greixoneres... Però quan podia escapolir-se dels deures exigits, es tancava amb pany i clau dins el món fantàstic de la creativitat. I amb la màgia de les seves mans, com per encantament, donava formes i volums a les seves fantasies.

Era destra i curosa per afaïonar el fang. El treballava. L'amorosia. El tovava amb el calf de llurs mans per fer-lo expressiu. Tots els principis estètics li eren innats. El sentit de la bellesa formava part del seu ésser mateix. L'habilitat adquirida per l'experiència li donava una seguretat inusitada i sorprenent. Dins les seves mans, el fang era qualque cosa més que una barreja d'aigua i argila: es feia sentiment.

Ja feia anys que vivia sola. Havia estat la seva una soledat amarga, plena de rancúnia, desesperant. Solament la mantenia viva el desig de venjar-se. D'aquest sentiment de venjança n'havia fet la raó del seu viure, l'única raó.

Feia vint anys que s'havia casat amb en Joan, un jove republicà que l'estimava i de qui ella també n'estava molt enamorada. Era el denou de juliol de l'any de la insurrecció. Els insurrectes dominaven el poble, sembrant-lo d'horror.

A la nit, després de preparar i encendre el forn de la teulera, per coure una fornada de teules i cossiols, anaren al llit. Era la nit de noces. L'esperada i desitjada nit de noces. Els dos eren colpits d'una emoció de plaer, posseïts per la passió. Tocaren a la porta. Foren uns cops forts, enèrgics, agressius. Uns cops que ressonaven per tota la casa, esborronadors. En Joan s'aixecà en pèl. S'embolicà un drap per anar a obrir. Ja no tornà a entrar. Jerònia sentí dos trets i un crit. S'aixecà horroritzada. La cambra estava fosca. Unes mans fortes l'abraonaren i la tiraren al llit. Lluità amb totes les seves forces per a alliberar-se d'aquella abraçada. Cridà. I el seu crit fou ofegat per uns llavis molsuts que la besaren ardents de luxúria. Mossegà. Rapinyà...

I tengué la impressió que coneixia aquells llavis molsuts...

La fumassa del forn escampava sobre la terra una olor intensa a carn cremada...

Tercer

Avui, passats els anys, recordava aquella nit d'horror, sense dolor. Però aquella matinada, veient la sang del seu marit davant la boca del forn, coagulada entre la fullaraca calenta, tengué la seguretat que el seu Joan havia estat pastura de les flames.

I ella, esmaperduda, violada, malmesa, sentí el desig de llançar-se al foc per acabar amb aquella desesperació, amb aquell dolor, amb aquell estremiment d'angúnia que li tallava tot alè. Tirada sobre la fullaraca ensagnada, gairebé perduda tota esma de vida, s'entossudí amb la idea del suïcidi. En tenia força necessitat, d'alliberar-se d'aquell malson.

Passaren les hores. Ella seguia sobre la fullaraca, sense coordinar ni decidir res. Abatuda. El cervell ensurat. Sentí fonedissos els batecs. Li arribaren

les llepades calentes del foc. Semblava mentida que en unes hores la vida s'hagués capgirat. La nit de noces, així d'un cop, s'havia convertit en nit de sang. Es sentí defallir. Totes les idees s'esborraven. El cap torbat i el seny aigualit. No podia encobeir la sotragada. Solament surava dintre seu el desig d'acabar, d'escapolir-se de la vida.

Rere ella, la boca del forn abrusava d'ardentor. Sobtadament, com si se li dreçàs dintre una presència destructora que li minimitzava el propi dolor, va refer-se. Fou com si, de sobte, l'envaís una obsessió covada durant anys: els ulls de Miquel, la rialla irònica de Miquel, els llavis molsuts de Miquel...

S'aixecà com esperitada. Tibant els músculs. Aidada pel costum, d'una revinglada, agafà una braçada de branques de pi i la llançà al foc. Crema- ren amb abrivades flamarades. Crepitaren amb espetecs a balquena. Tota l'estança reflectia les vermellositats del foc.

I ella, Jerònia, il·luminada per les flames i també per un altre incendi interior, llançà el jurament que seria, des de llavors, l'única raó del seu viure:

—Te promet, Joan, que solament viuré per venjar la teva mort. El qui ha segat el blat verd del nostre amor, cremarà dins aquest forn, com aquestes branques. T'ho promet, Joan!

Quart

L'obsessió de la venjança es féu més vehement de cada dia. Prengué possessori de tot el seu viure. Rebutjava tota idea moral o religiosa que s'oposàs a la realització del seu desig. Sense oblit ni negligència, amb perseverança i tenacitat, anava recollint dades, referències, detalls del comportament quotidià de Miquel. Aprofitava totes les avinenteses per assabentar-se de coses, sense mostrar-hi cap interès particular, com una xafarderia superficial i frívola. I totes les descobertes corroboraven la idea copsada en un principi. Fins i tot, un dia, sense voler, però volent, la germana de Miquel contà que una nit en què el seu germà estava, amb altres milicians, de guàrdia per les rodalies del poble, va caure dins uns esbarzers i romangué amb tota la cara i el cos ple d'esgarrinxades. Va estar dues setmanes sense sortir al carrer. Jerònia es sentí defallir.

Miquel i ella es coneixien de sempre. Eren de la mateixa edat. Anaren junts a l'escola. Els pares d'ell tenien una finca veïna de la teulera. De petits havien compartit jocs i berenades. De més grans, un dia aprofitant la mitja fosca dels assecadors, Miquel l'abraçà amb força i la besà. Ella s'escapolí dels seus braços. Després ja no foren tan amics, però cada vegada que es trobaven, els ulls de Miquel la trepanaven inquisidors. Ella

sentia la presència d'aquell esguard posat al damunt. Fins i tot, un dia li digué:

—Jo t'estim, Jerònia!

—Però jo no! —contestà ella.

I passaren els anys. Ella conegué en Joan i es prometeren de seguida. Joan omplí el seu viure. Solament vivia per ell, pensava en ell, somiava en ell. S'oblidà de Miquel i de tot el passat, vivia el present intensament, i el present era únicament i exclusivament en Joan. Era tot el seu afany i tota la seva esperança. Quan Joan l'abraçava, cobejava intensament de romandre sempre dins l'abraçada...

I aquella nit de nocces, quan, per primera vegada, es refregaren els cossos nuus, quan la pell tibant per l'emoció cercava l'ardentor de l'altre, quan les mans dibuixaven versos sobre l'epidermis, quan tots els afanys cobejats i totes les esperances acaroades es feien realitat viva, quan els dos, per la màgia de l'amor, s'havien de fondre en un, esclatà la tragèdia.

Quan els records de Jerònia arriben a aquest punt, sent bronzir dins ella, més forta que mai, l'obsessió cervical que l'empeny cap a la consumació de la venjança, cap a l'acompliment final de la tragèdia, inexorablement. I s'enfila per les tenasses de llur pruija mentre acaricia les tisores de tondre, com a executores de l'acte darrer. Les tisores de pala llarga, esmolades a tota hora, netes com una patena, refulgents, sempre a punt, esperant l'avinentesa adequada i escaient. Jerònia agafa mestria en el seu maneig. A l'aire hi talla un cabell, una vegada i una altra, sense fallar mai un cop. Trac, trac, trac... amb fruïció les maneja. Tantes vegades ha pensat com ho ha de fer, que ja és gairebé com un ritual, com una cerimònia litúrgica. L'ara serà davant la boca del forn, sullanes. Els atributs de mascle es desinflaran sobre la fullaraca. El broll de sang dibuixarà un camí cap al foc...

Cinquè

Havien passat els anys. Jerònia no desesperava. Sentia fonda la intuïció que el dia que ella esperava arribaria indefectiblement. En tenia la seguretat. Però s'havia tornat dura, implacable, severa... La seva severitat es reflectia en la terrissa. Aquelles formes que ella creava havien perdut la suavitat, la delicadesa, els volums no tenien l'equilibri, la nitidesa de contorns, l'expressió assossegada, l'elegància subtil. La pruija de la venjança, amb els anys, l'havien fet immutable i ferma, i aquesta fermesa, traslladada a la terrissa, s'havia fet abstracta, absurda a vegades; les línies dures, cantelludes, aspres; les formes severes, agressives. Tares i manies semblaven fer cucaveles dins la terrossada, com si estranyes llevadures tovassin idees folles.

Aquell dia s'aixecà d'hora, quan el jorn es descloïa. Agafà un pilot de fang i s'assegué al torn. Amb els peus donà impuls a la roda i començà la feina. I el pensament li volà cap a altres indrets. De prompte llevà les mans del fang i els peus de la roda. El torn seguí la rotació. Per la camada sentí el rodolar d'un carro. S'estremí. Per una estranya telepatia va percebre la presència d'en Miquel. Els batecs es feren fonedissos. Per la finestra escorcollà la faluga que pujava. La mitja fosca confonia les formes, però la intuïció li assegurà que era en Miquel.

Es posà a l'aguait. I sí, fou en Miquel. S'escometeren amb amabilitat. Ell tenia –digué– l'embigat podrit i havia de fer una nova teulada. Cercava teules. Començaren a carregar el carro. Ella, dins la teulera, donava manats de teules a en Miquel. Aquest, damunt el carro, les hi agafava. Un manat, dos manats... Al quart, ella forçà l'impuls perquè el refrec fos més intens. Miquel la mirà als ulls. Jerònia aguantà la mirada, fingint una serenitat que no sentia. Seguí el joc de refrecs i esguards.

–Feia temps que no ens vèiem –digué ell.

–Sí. Es veu que rodolam per indrets diferents, tu i jo –digué ella.

Després de les primeres paraules, semblà que es desglaçàs la situació. Els dos es tranquil·litzaren.

–Segueixes fadrí.

–Sí. Fadrí i sol.

–Jo també la conec força, la soledat.

–Ho comprenc.

–No ho pots comprendre. Tu no coneixes lo meravellós de la soledat de dos.

–Però me la imagín sovint.

Jerònia va callar. La conversa s'enfilava massa ràpidament per tenasses perilloses. Ell també callà, no es refiava gaire de l'espontaneïtat d'ella. Seguiren el carregament en silenci. A vegades, emperò, es sorprenien amb esguards fugissers, llavors es feien un somriure de circumstàncies. Acabaren d'omplir el carro i ell va dir que tornaria el dia següent a cercar més teules. S'acomiadaren. Mentre ell partia, Jerònia va rompre amb un plor sanglotant. Regressà al torn.

Aconduïdes dins un calaix, acariciarà les tisoires de tondre.

Sisè

Al dia següent, carregaren de nou el carro.

Miquel, amb una sinceritat que traïa la gosadia de l'esguard, agafant les mans de Jerònia, que sostenien un grapat de teules.

–Jo encara t'estim, Jerònia.

Estaven front a front, separats solament pel grapat de teules.

—Ja no som uns infants, Miquel. Cal raonar-ho ben raonat.

—Jo ho he raonat prou. Tota la nit raon. Seria meravellós juntar les nostres soledats.

Jerònia sentí nàusees. Una vomitera agra estava a punt de trair la seva aparença de serenitat. S'empassà la saliva, va refer-se, reeixí de la pròpia debilitat. Calia transigir per tal de dur les relacions al punt de confiança que ella volia, malgrat la barreja d'antagonismes que la colpia.

—Què me contestes?

—Així, de sobte... no sé què dir-te, Miquel.

—Dubtes? Vols dir que puc tenir esperances?

—Ben pensat... les nostres soledats, per separat són estèrils, eixorques. Junes... podrien tenir un sentit, una raó.

Ell agafà el manat de teules i les deixà a terra. Estrengué les mans de Jerònia.

—Vols casar-te amb mi?

—No.

—No?

—No, Miquel. Els tenc feredat, a les bodes. Les meves foren unes noces de foc i sang. No vull repetir l'experiència. Ell baixà la mirada, colpit pen-tura pel penediment d'un fet llunyà.

—Podem juntar-nos quan vulguis i fer vida en comú, però sense bene-diccions. Això, després, més tard.

—Jerònia.

Ell volgué abraçar-la, besar-la. Ella el deturà amb dolcesa, amorosida.

—A la nit, Miquel.

—I per què no ara?

—A la nit Miquel. Te promet que em vestiré de núvia per tu. Ara ves, deixa'm.

I Miquel se'n va anar amb el carro mig carregat de teules. Ella el mirà allunyar-se mentre de l'agombol del calaix treia les tisoires de tondre.

—El pròxim viatge, Miquel, serà un d'aniràs-i-no-tornaràs.

Setè

A vegades, a Jerònia, li semblava que el dia passava volant. Altres, en canvi, pareixia que la nit no arribaria mai. Navegava dins l'aigua remoguda de dos corrents. Per un costat, temia l'arribada de l'hora tant de temps esperada; per l'altre, semblava que el temps no li bastava per arranjar-ho tot com calia.

Durant el dia va sorprendre's amb una idea de commiseració al pen-sament. Eren moments de flaqueza que rebutjava de cop. La cerimònia

gestada tan llargament, el ritual de sang i foc s'havia de consumir indefugiblement. Els destins havien quedat marcats el dia que Miquel l'abraçà dins la penombra dels secadors. Els seus llavis molsuts i concupiscents signaren la tragèdia sense remei. No hi cabien ara pietats ni llàstimes, com a causes justificadores per interrompre l'acte final. Es refermà força en el coratge. Calia repassar-ho tot altra vegada, assegurar-se que tot esdevendria segons la seva previsió.

A mitja tarda, pegaria foc al forn. És necessari que a la nit estigui ben roent. Amb els anys, se li han afavorit els trets a Miquel, se li han suavitzat les línies del rostre, endolcit l'expressió... Els pòmuls com a més pronunciats, pentura, el mento més arrodonit. Encara està per treure del forn la darrera cuita. És igual. Serà la darrera, tanmateix. Els llavis sí, sí, igual de molsuts, carnosos. I els ulls? Els ulls, trepanadors... Dins el forn rebentaran les teules... Les mans, les tenia ardents quan ahir agafà les meves. Fou gairebé agradable sentir el calf d'unes mans sobre les meves. Na Tonina es quedarà sense el cossiòl gros per a l'hortènsia, també rebentarà dins el forn. La veu de Miquel és dolça, suggeridora... Però no! No! No vull, no volia entendre's. La tendresa podria entebeir-la, i jo, ella, necessit de tota la fermesa. Necessit, necessitava, actuar coratjosament, sense deixar-se sorprendre.

Amb ràbia retornà llurs pensaments al forn. L'encendré a migdia, asseguraré la roentor. L'encendria a migdia.

Mirant la nuvolada plomosa que covava dins la tramuntana, pensà que a la nit hi hauria tempesta. Cal que n'hi hagi, de tronada. La necessit per a ofegar el crit. Perquè n'estic, n'estava, segura que n'hi haurà un, de crit, fort, de bèstia ferida, un crit de dolor i d'horror. Un crit que serà més fort i esborronador que el crit de Joan aquella nit de noces. I la tempesta s'emportarà, ella en tenia la seguretat, el crit, rodolant sobre els núvols, rere el carro de foc que, quan jo era petita, el pare me contava que eren els llamps i els trons.

Després, a l'horabaixa, em rentaré dins el cossi. I es perfumaria, com el dia de la boda amb Joan, i es posaria el vestit blanc, de núvia. Me costarà un esforç posar-me'l. Ho sabia. El seu cos es mantenia primatxol i àgil, però me serà difícil botonar la llarga renglera de botons de l'esquena. I són, eren, molts, i petits. Un vora l'altre. Sembla interminable. I no tenia traus, sinó unes petites bagues fetes amb un cordó. Calia molta per cordar-lo. I per descordar-lo. Precisament, en la dificultat de descordar-lo, ella hi assentava l'èxit del seu pla. En Miquel haurà de posar-hi tot l'enginy i, sobretot, i és el més important, les dues mans. Tot el seu cos nuu quedarà al meu abast.

De la cintura, tapant-li els costats, amb un frunzit, sortia la tela del rosegall. Sota, penjades, hi portaré les tisores de tondre. Vull, volia, tenir-les

a mà en arribar el moment just. La previsió era força curosa, fins als més ínfims detalls. No deixava res a la improvisació.

Esperaré a en Miquel vora el llenyer, just on comença el pendent cap a la boca del forn. Tenia la seguretat que no hauria d'esperar gaire. Miquel s'afanyaria a arribar d'hora. Correria cap a ella amb els braços oberts, il·lusionat. L'abraçaria. M'abraçarà de cop, ho sé cert, ho sabia cert. Em besarà, també ho sé cert. I ella aguantaria la besada i l'abraçada. Em cremaran els seus llavis molsuts sobre els meus, però m'aguantaré, és més, el besaré jo també, apassionadament, golosament, per atiar-li el foc, per exitar llur passió, per avivar-li el flam del desig...

Desfaré l'abraçada i, un per un, sense pressa, mirant-lo fit a fit, li descordaré els botons de la camisa. La hi treuré. La hi treuria. Després, li desensivellaré, li desensivellaria, la corretja, els botons de la bragueta... els calçotets... li cauran, cames avall. Li caurien cames avall, mentre ella l'incitaria a nuar-se del tot.

Despulla'm, Miquel, despulla'm. Així, dins una abraçada. L'abraçaré fort cap a mi. Ell començarà la llarga tasca de desembotonar-me la renglera de botons. Un, dos, tres... T'estim, Jerònia... quatre, cinc... T'estim des de sempre... sis, set... des que érem nins... vuit... des que et vaig besar aquell dia... nou... te'n recordes?, dins els secadors... deu, onze... Les meves mans, mentrestant, dibuixaran rotlles sobre la seva anatomia: l'esquena, el pit, la cintura, l'engonal, les cuixes... i el sexe. Erecte. Trepanador. I en tenir-lo en les mans, tras! Un cop de tisores. Sec. Rabent. Tras!

I el crit. El crit de fera ferida, de fera acorralada, desesperat de dolor i d'horror. El crit de mort. Sabrà, llavors, tot el que jo he sabut durant anys. Es durà les mans a l'engonal i dins la buidor de la part sentirà com la sang calenta li brolla sense remei. I jo em despullaré davant ell. Mira'm, Miquel, mira el meu cos quasi verjo, mira a veure si ets capaç de sentir el zel que senten els mascles, el zel que sentires aquella nit de foc i sang. Aquesta és, Miquel, la teva nit. Les teves noccs de foc i sang. És l'acte darrer de la tragèdia que tu començares.

El broll de sang dibuixarà un camí en el pendent cap al forn. I d'una forçada, zas!, el tiraré al foc.

Vuitè

I tot, tot, succeí tal i com ho tenia previst. La planificació sortí encertada. La tronadissa s'emportà el crit a rodolar sobre els núvols. Amb la força d'afilades pues empengué cap al foc la pellerina sagnosa.

Tenia, Jerònia, quelcom versemblant de vestal encarregada de mantenir viu el foc sagrat. Tenia quelcom a l'esguard, Jerònia, assossegat i estrany,

com la fruïció d'un viu plaer. El foc guspirava delitós. Es sentia, intensa i àcida, l'olor a carn cremada, a cos incinerat.

La xubascada tupava, ferotge, la teulada. Jerònia, tranquil·lament, sense presses ni vacil·lacions, amb una seguretat impertorbable, convençuda de posseir tot el temps del món, amb aplom inusitat, començà a posar-se el vestit blanc de núvia. Els llavis li dibuixaven un rictus misteriós, entre desitjós i satisfet. Es pentinà. Fruïa el pas de les pues de la pinta entre les ones dels cabells. Formava part, pareixia, de la litúrgia d'un ritu antic. Una vegada i una altra, la pinta feia i desfeia les ondulacions de llur cabellera. Es posà la diadema de flor de taronger. La cera, amb els anys, havia perdut la blancor i groguejava. Es pintà els llavis, remarcant els contorns, exagerant els contorns. Era un vermell-vermell, no de cirera grenyal, sinó més bé de flor de magraner, com una llepada de foc, com un reclam.

Es mirà satisfeta.

Davant la boca del forn, amb veu suggeridora de fets sensuals, cridà:

—Aquesta, Joan, és la nostra nit de noces! I es llançà al foc.

Juliol 1985

Primera baula

Us agradaria més que no ho contàssim, eh, l'amo en Jordi, que aquella temporada anàveu fora corda? Però, tanmateix, ho contarem.

Anàveu com abstret, amb l'ànim suspès per quelcom extraordinari. Se us notava molt. Teníeu com a rauxes, emperò, contradictòries. Teníeu dies que ens omplíeu d'afalacs, ens encoratjàveu amb demostracions d'afecte, ens tractàveu agradablement, amb un ample somriure. I tot d'un plegat, sense raó aparent, ens passàveu pel costat sense mirar-nos, capbaix, ajupit i, fins i tot, malcarat. Llavors, ni afalagadures ni somriures. Llunyà i abstret. Com un mújol.

I la que més ho devia notar era madò Claret, la vostra esposa. Aquestes coses, l'amo en Jordi, i a la vostra edat, sempre les nota de cop l'esposa. Però ella callava i sofria. Ho portava amb resignació, com una creu. Sense dir res a ningú. Les qui ho comentaven de bon de veres eren les col·loques, mentre berenaven, sota l'olivera grossa. Cosa li passa a l'amo, deia la Costerana, ell d'ordinari no és tan amable. Ni tan mújol, li contestava la Rupita, a vegades sembla absorbit per mals pensaments. Una altra també hi deia la seva: ell pentura la dona no li fa el llit tou. O que a ell li agradaria tovar-ne un altre, deia na Bet. No diguis bestieses, que l'amo en Jordi no és d'aquests. Com ho saps tu que no ho és d'aquests? Jesús, com ho sé! Es veu a la llegua que és un home així com toca. A un home així com toca, com deis vós, també li penja enmig de les cames, madò Rupita. Bruta! no pots passar sense amollar la grosseria. Ah! unes les diuen i d'altres les fan, les grosseries. Bruta, més que bruta!

I vós a *lo vostro*, eh, l'amo en Jordi? Sense parlar-ne amb ningú. Ni n'hi parlàreu mai, a en Tomeu, el pareller major? Li teníeu molta confiança. Ho recordau? Li contàveu que vós i la madona Claret, la vostra esposa, en qüestions de llit no ho encertàveu gaire. Ella sempre es queixava que li fèieu mal. I vós, és clar, l'estimàveu i us absteníeu moltes vegades. Fins que vengué un dia en què tot l'any era quaresma. Quan començà, l'amo en Jordi, aquesta quaresma tan llarga? Aquell porqueret de pèl roig, recordau?, es pensava que vós i en Tomeu... Però no, no era això. Què era,

l'amo en Jordi? No ho volem dir? Tanmateix ho direm. El lector té dret a saber-ho. El lector hi té tot el dret. I ho sabrà, no ho dubteu.

Tot començà aquell dia a la marjada de dalt. Hi trobareu n'Aina que collia l'olivera esbrancada. Tenguéreu un prompte i li envergàreu grapada a les anques. Ella no digué ni piu. Seguí amb la feina. Vós us allunyàreu un poc empegueït per l'atreviment, però pensàreu: calla, idò hi consent. I ja no paràreu de pensar en ella. A la nit pujàreu a contar-ho al pareller. Pobre Tomeu, hi posàreu tanta ardència en el relat que l'encaientíreu de bon de veres i, cansat i tot com estava, quan el deixàreu sol, es donà maneta. Des de llavors solament pensàveu i desitjàveu tornar-vos a trobar amb n'Aina tots sols. Jo per mi que la vigilàveu, perquè no trigàreu gaire a realitzar el vostre desig. I fou al mateix lloc, sota l'olivera que la neu havia esbrancat. No li diguéreu res. Les mans substituïren les paraules.

Tot d'un cop l'abraçàreu i d'una abrivada, per l'escotadura de la brusa, li mossegàreu un pit. Ella no va dir ni piu. Vós tampoc. Us allunyàreu, no tan empegueït com la primera vegada, però també pensàreu: calla, idò hi consent. I a la nit ho contàreu a en Tomeu. Tot, fil per randa. Que si l'estatura de n'Aina s'acoblava bé a la vostra, que si amb l'abraçada havíeu sentit la seva cuixa dins les vostres, que si el pit era dur i abundós, que... I el pobre Tomeu, torna-m'hi torna-hi a la maneta.

Des d'aquell dia quedàreu esclavitzat, l'amo en Jordi. Ja no tenguéreu pensament més que per n'Aina. Estudiàveu les possibilitats, totes les possibilitats que tendria sobre un catre, perquè vós ja no pensàveu més que en el llit. El llit, vós i ella. Vós, el llit i ella. Tres paraules distintes per a un sol fet vertader: el coit, la possessió.

Sou molt egoista, l'amo en Jordi, només pensau en vós. Ja ho deia la madona Claret, la vostra dona, tan disminuïda, tan senzilla, tan sensible, que al llit us comportàveu com un brau. I ella no podia amb les vostres investides. I ara no hi pensau, no, en n'Aina, si ho vol o no ho vol, anar amb vós al llit. Vós i ningú més. I això no està bé, l'amo en Jordi. A un joc de dos, els dos compten. Creis de veres que n'Aina calla perquè hi consent? Anau amb cura, l'amo en Jordi, que podria ser que el que vós creis que serà solament un empenya, per voluntat de n'Aina es pot convertir en un estira i amolla molt perillós per vós. I per la madona Claret.

I la trobareu a l'era, n'Aina, aquell dia horabaixant. Cap dels dos obríreu boca. Vós, més agosarat que mai, li alçàreu la falda i us baixàreu els calçons i, au!, quan calla és que hi consent. I en féreu de les vostres, fins que volguéreu. Ella callada, ni un sospir. Ni un ai. Ni un gemec. Tot en silenci. Com vós volíeu, eh, l'amo en Jordi? Com vós volíeu. I us allunyàreu més satisfet que en Xeta, pensant: calla, idò hi consent.

Aquella nit, dins el llit amb la madona, us dormíreu de cop, somiàreu i roncàreu més que mai, i encara que us rentàreu amb sabó, dins el cossi esmorrellat, per dissimular l'olor que us quedà enganxada de n'Aina, la vostra dona s'adonà que aquella nit no era com les altres. I quan dormíeu us ensumà, i de més fondo que el perfum del sabó en sentí un altre que ella coneixia bé. I és que quan una dona ha vist un home en calçons blancs, com deia sovint la madona, ja no té secrets per ella. Us ho endevinà, l'amo en Jordi, que aquella nit li havíeu posat banyes. Però va callar i es va embeure el cop, com la figuera.

L'horabaixa següent –ho recordareu sempre, eh, l'amo en Jordi?– tornàreu trobar n'Aina a l'era. I gaudíreu com mai havíeu gaudit amb una dona. N'Aina fou generosa i s'acoblà plenament al vostre joc. Per primera vegada semblà que sí, que hi consentia. I parlà. Després parlà. Quin cop, l'amo en Jordi, quin cop! Quedàreu de cul. Ho recordau? Clar que ho recordau. Vós ja us havíeu pujat els calçons i ella baixat la falda. Allargà la mà cap a vós i us digué: «Són cinc-cents duros». Què? El que heu sentit, l'amo, cinc-cents duros. Cent per la grapada a les anques, cent per la mossegada, per lo d'ahir i dos-cents per avui. Però i això és una doblorada! I cinc-cents duros tu no els has vists mai reunits! Per això, l'amo en Jordi, perquè no els he vist mai i perquè tampoc mai no havia sentit un home sobre mi. Ah no, nina! Tants de doblers, no! Has callat sempre, i qui calla hi consent. Els vostres bramuls són inútils, l'amo. Si demà al migdia no hi ha els cinc-cents duros sota aquesta pedra, ho contaré tot a madò Claret.

I ho contàreu tot al pareller. I en Tomeu, pobre home, perdé l'enravenada i no hi hagué maneta que hi valgués. No dirà res, l'amo, no passeu ànsia. Ella sap que si xerra qui més perdrà serà ella mateixa. Això de dones! Són com les gallines, escainen després de fer l'ou. I si parla, Tomeu? Què ha de parlar, home! A més, això que us demana és una doblorada! Un dineral, Tomeu. Jo no els tenc ara, així, de prompte. Tranquil, l'amo.

Però no quedàreu tranquil, eh, l'amo en Jordi? I tota la nit donàreu voltes dins el llit, sense poder cloure son. I la madona: Jordi, que no dorms, anit? No ho sé, Claret, estic nerviós. Dorm tu, almanco. Estàs calent. Ui, Jordi, ja no estàs per segons quins trots. Això és l'edat. Sí, tenc com a calrades, deu ser una pujada de sang. Idò pren llimona bullida, ara te'n faré una tassa. I us la prenguéreu, la tassionada, però la son no comparegué. Féreu l'adormit i cadellàreu fins a la matinada.

Us llevàreu prest, més prest que en Tomeu, que sempre s'aixeca abans de l'alba. I anàreu al llit del pareller. En Tomeu, pobre home, tampoc no havia dormit, pensant que ell sí que els hi donaria, els dos-cents duros a n'Aina, per tenir-la un vespre al llit. Ell no n'havia tastada cap, de dona, des que tenia vint anys i n'anava afamegat, de dones. I ara que s'havia dormit somiant que n'Aina es colgava amb ell, estén la mà i es troba amb

l'amo assegut al llindar del llit. O sou vós? Sí, Tomeu, necessit que em facis un favor. Si puc. Pots. Idò compta amb ell. Necessit que em prestis els cinc-cents duros. Jo sé que els tens. Fa anys que en guanyes i no en gastes cap. Sí que els tenc, l'amo, però... No passis ànsia, te'ls tornaré en vendre l'oli. Bé. I en Tomeu, pobre home, ficà la mà per un forat de la màrfega i va treure una bossa i us donà, l'amo en Jordi, els cinc-cents duros, que posàreu, flastomant pestes, sota la pedra rodona de l'era.

A l'horabaixa, n'Aina agafà els doblers i us esperà, l'amo en Jordi, nua sobre la palla, per regalar-vos tota una nit d'amor. Però vós, renegant de totes les dones, us empassàreu la tassionada de llimona bullida que la madona Claretà, per rebaixar-vos la sang, us havia preparat.

I en Tomeu, pobre home, sense gens de son, passà per l'era i, aquella nit, sense necessitat de maneta, gaudí com un foll de la generositat de n'Aina i la blanor del paller.

La boira

Na Maria de Can Colom i en Xesc de Can Terrassa estaven enamorats. Era el seu un amor tendre però ferm, gairebé impossible per la rivalitat i animadversió que es tenien llurs famílies. Els pares no es podien ni veure. Tenien un plet, per una fita mal posada, que durava ja dues generacions. Semblava impossible la reconciliació. Els dos caps seguien l'entossudiment dels avantpassats i cap dels dos volia donar el braç a tòrcer. D'amagat, els dos fills, na Maria i en Xesc, es prometien amor i fidelitat eterns. A vegades passaven dies sense poder parlar-se. Solament amb mirades dolces i entenedriores, en silenci.

Els pares, caparruts com a peix de xarxa, s'adonaren d'aquell amor i reaccionaren ràpidament amb amenaces i càstigs, però els fills es rebel·laren. No volien fer malbé la seva vida per una fita mal posada. Els càstigs s'enduriren i s'extremaren les precaucions. I tots aquells sofriments no feien més que enfortir aquell amor que creixia dins les adversitats i es feia, amb cada cop, més ferm.

Un dia, na Maria i en Xesc decidiren escapolar-se plegats i posseir-se plenament, a fi de soscar la tossuderia dels pares. Davant un fet consumat es veurien obligats a un canvi d'actitud i permetre el normal desenvolupament d'aquell amor. S'aixoplugarien al sestador de na Ferrera, que era lloc segur i agombolador.

Era aquell un dia en què la gent anava molt alçurada, com obsessionada per endreçar-ho tot. Tancar bé les finestres, reforçar els panys de les portes mitjançant puntals i suports de tota mena. El bestiar de llana i les cabres a la muntanya, els porcs a lloure dins la pleta, i les bísties de càrrega ben tancades dins l'estable amb set forrellats. I tots els objectes de valor enterats o avencats dins enfonys i avencs. Eren temps d'inseguretats i calia posar esment a deixar-ho tot enllestit amb la màxima seguretat possible. El portanoves havia dit que l'horitzó, al sud de l'illa veïna, era ple de vaixells i de veles sarraïnes. Si el vent els era favorable aquella nit, hi hauria rapinya i saqueig. Qualsevol malifeta era possible amb aquell avalot de gent heretge. Succeïa molt sovint. Una batuda dels pirates moros era un

esdeveniment gairebé habitual dins les contrades llevantines de l'illa. Arribaven a qualsevol calanca arredossada i es dedicaven al lladrocini i al saqueig. Res hi havia segur, ni les persones s'escapaven d'ésser objecte de botí. A vegades hi havia lluites acarnissades per qualche possessió que, més o menys fortificada, repel·lia l'envestida amb coratge i valentia. Els moros armaven sempre gran borrombori i cridòria.

Aquella nit, amb l'amenaça dels vaixells bàrbars, calia romandre tots dins el Castell. El recinte emmurallat era redós segur i un bon recer contra les armes dels pirates i, a més, la seva elevació era una bona talaia per observar els moviments dels invasors, sobre tot per aguar el moment de la fuga i deixar el Castell. Hi havia una Ordre Reial que disposava que tots els habitants d'aquelles contrades visquessin i pernoctassin dins el Castell. Però les cases eren petites i apinyades, com les cel·les d'una bresca, mancades de comoditats, poc ventilades i on surava a tota hora l'olor a reclus. Els gabellins no s'hi avenien a bé d'instal·lar-s'hi. A les seves cases tenien més amplitud i més avantatges per viure. De fet, es rebel·laren a mudar-s'hi de manera definitiva i solament s'hi receraven quan hi havia amenaces de moros a la costa.

Aquell horabaixa, amb un cel net de núvols i brut de vermellositats del sol ponent, mentre la gent pujava al Castell, carregada de queviures i d'altres pertinences, en Xesc i na Maria, dreçant per Can Barraqueta, marxaven al sestador. Els pares, tement el pitjor, els buscaren per tota la finca familiar, i amb l'angoixa de la frustada recerca, temorencs per l'amenaça dels pirates, ambdues famílies decidiren pujar a pernoctar al Castell.

Amb les darreres clarors del dia, els vigies destriaren els vaixells pirates prop del faralló mentre els més avançats fondejaven a les aigües de Cala Gat. Dins la capelleta del Castell hi surava un xep-a-xep de rosaris i de saltiris temorencs. Una munió de dones ajupides davant l'altar debanava parenostres i avemaries sense minva. Els endarrerits trompitxaven el pas amb la por encastada dins la mòllera. Els vaixells crivellaren la fosca... Es tancaren les portes del Castell. Fora quedà l'obscuritat, l'amenaça, la solitud i el silenci.

Dins la solitud del sestador, agombolats sobre un jaç de palla fresca, colpits per l'ardència del seu amor, amb tota la tendresa que eren capaços, amb la passió i la rebel·lia que els vessava per tot el cos, en Xesc i na Maria judicaven, amb llur possessió, el plet dels pares, posant una fita nova que enderrocàs tanques i partions. Eren joves i els esclafia el desig de viure sense bregues ni plets. Mitjançant el sexe venjaven anys d'obstinació ombrívola i de podridura. S'adormiren, nuus sobre el jaç de palla, amantellats pel calf i el plaer dels seus cossos acabats d'estrenar.

I quan el dia es descloïa i una llum rosada i jove es filtrava per l'enteulat del sestador, els despertà un gran terrabastall. S'abraçaren esporuguits.

Fora es mesclaven bramuls d'horror, esclafits d'armes, cridòries d'espant, esvalot i corredissa de gent atemorida en una barreja confusa, tèrbola, caòtica, anàrquica. Xesc i Maria estaven atordits, torbats per aquella amalgama de sorolls desconcertants, per aquell malaveig endimoniât que no arribaven a desllorigar.

En Xesc es revestí de coratge i, en pèl com anava, obrí la porta del sestador. Quedà atònit, esbalaït d'estupor. La visió era caòtica. Esborronava. Dotzenes de moros horroritzats corrien per la garriga, enfollits per quelcom desconegut i poderós que els empenyia cap avall, cap al mar. Saltaven com endimoniats sobre les roques i els matolls. Molts anaven nuus, deixant llurs robes enganxades pels esbarzers. Cridaven com encisats per un mal bocí i passaven vora en Xesc com un mal espant. Rere ells avançava, impertorbable i sense desmai, perseguint-los, un núvol blanquinós i espès, una mena de boira entremaliada i vigorosa, enfurismada, que s'engrandia a mesura que engolia terreny. A vegades sortien del núvol unes llengües boirosses i afilades com fuets, que s'entortolligaven a les cames dels pirates, fent-los caure cridant com a posseïts. Tenia quelcom de bruixeria i de miracle, de sortilegi malèfic i de benedicció sobrenatural. Excitava i assossegava al mateix temps.

Prest la cridòria s'allunyà i el sestador quedà immers dins el núvol, com engolit per la boira miraculosa. Em Xesc tancà la porta. S'abraçaren sense saber si ho feien esporuguits per aquella bavarada desconcertant i incomprendible o pel desig de posseir-se de nou. La boira es filtrava dins el sestador, l'omplia i es posava sobre la pell dels enamorats, com una aviciadura, estimulants-los a l'amor.

Diu la llegenda, tramesa de pares a fills durant segles, que fou la feta miraculosa, un ardit de la Mare de Déu de l'Esperança, per allunyar els moros pirates per sempre i així protegir al seu poble. Els pares d'en Xesc i de na Maria veren en el miracle de la boira un afany de la Mare de Déu per salvar l'amor dels seus fills, i feren la promesa d'oblidar vells rancors i consentir les noces dels enamorats.

I les noces foren de pinyol vermell.

Sisena baula

I la teva mare, punyetera ella, et va sorprendre –eh, Àngela?– parlant de petites amb n'Andreu.

A tu, parlem amb sinceritat, t'agradava n'Andreu. I molt. A migdia, quan el teu pare comparegué a les cases a dinar, ella, la mare, li ho contà tot, fil per randa. Avui, quan he venguda de Can Fiol, de cercar herba de carxofera per formatjar, m'he trobat la teva filla tota encaramel·lada amb aquest xuetó del coconer. Li deu agradar l'al·lot, el pare. I ho dius així, tan conformat, indiot?, la mare. I què vols que digui jo, són ells que s'han d'agradar, el pare. Ets un paràs de déu-mos-ne-dó. A vegades no sé si ets collo. I ara consentiries que un xuetó mos ensafranàs el llinatge, així, per les bones, sense treure el repèl? Sempre he dit que dus els calçons fermats amb un fil, la mare. I amb això què me vols dir?, el pare. Que te cauen a cada passa, pardalot, més que pardalot! Sobretot, si tu no te reveixines, me reveixinaré jo, tenc prou arpes per espantar aquest voltor.

I l'espantà, ja ho crec que l'espantà. Ho recordes, Àngela? Tu t'ho miraves sense perdre calada, ajupida, pel forat aquell que tenia el portelló de la finestra dels graners. Era valenta i agosarada, la teva mare. El teu pare, no. Tu ho saps bé, que era com un poc curt, com la xeixa de la rota els anys que li mancava l'aigua d'abril. De jove, la teva mare pareixia un masclell, audaç i atrevit. Tots els seus jocs foren sempre de mascle. Ni pepes ni randetes. Conillons amagats i espases i bregues, moltes bregues a tot-hora. Es casà amb el teu pare. I fou ella la que es casà, al teu pare el casaren. Ell no tenia ni voluntat ni gosadia per cercar al·lota. Ni ganes tampoc.

Era fred, molt fred, ton pare. Els matins el puput no li cantava, com a qualsevol home. Pareixia sanat. I ta mare ho sabia, però, digué, jo tenc prou calentura per ressuscitar un mort. I contaven les males llengües, i les bones també, que la nit de noces, en quedar-se sols, ta mare posà olla al foc i va fer una bona bullida i en donà una bona tassa al marit. I això què és?, ton pare. És un alça-piu. Si no et fa efecte te'n faré un altre. En sé més de quaranta, de fórmules per fer entrar calentura als mascles, no passis ànsia. Ben tranquil. I ton pare, el pobre, s'empassolà la tassada i s'adormí ben aviat. A la matinada següent, quan es despertà, sentí el bategar

de la dona al costat. La tocà amb molt de sigil. Estava nua. Sota els llençols surava una estranya olor a suada, agra i dolça a la vegada, àcida. Ella es despertà. Estàs cansat?, ella. Cansat no, com endormiscat, ell. Normal, home. Fer aquestes coses sempre dóna un estat d'endormiscament, ella. No me'n record de res, ell. Què vols dir! T'has portat com un brau. Quina ardència, quines escomeses i quines abrivades! M'has com assustada. No et coneixen els qui diuen que pareixes sanat. Crec que ja m'has embarassada. Vols que hi tornem, ara?, ella. Ho podem provar, ell. Però no, la cosa no va anar bé. Provaren i tornaren provar i res. D'una manera i d'una altra, i res. Ell damunt i ella davall, i res. Ell davall i ella damunt, i res. Tocades, estretes, malaveig tant mai, i res de res. El puput no va cantar. I la son el va retre altra vegada, fins el migdia. Ella va llevar-se del llit i va tirar l'herbei de l'olla. Tot era cascall.

Així la cosa durà dies i setmanes, i mesos. Cada nit la bullida, cada matí la prova. Per a ton pare, res de res, però a ella li creixia la panxa, de l'embaràs. Ja éreu tres: ta mare, ton pare i tu. Toca, toca, ara tira coces, ta mare. No sent res, ton pare. Espera un poc, no llevis la mà, no se torbarà gaire a tornar-hi, ta mare. I tu més quieta que un mac. No sent res, ton pare. Idò una altra vegada serà, ta mare.

I tu quieta, ajupida, rere el portalló de la finestra del porxo dels graners. N'Andreu acabava d'arribar a la clastra i fermà el burret al lladoner. Ta mare sortí de la casa. Que teniu ous, madona?, el coconer. En tenc, i ben nials avui, ta mare. I que vos han fet el forat tort, madò Magdalena?, n'Andreu. Ni tort ni dret, però he sabut que tu sí que en vols fer un, de forat, i jo et promet que si tornes per ací te l'espuntaré, la barrina. M'entens, xuetó?, ta mare. Però... n'Andreu. Ni perons ni per-ones, no vaig de conversos per ací. Som cristians de potada, nosaltres. Saps que vol dir això, guapo? Idò que no consentiré que tu m'embrutis la patent. Au, fora, i no tornis, que sinó et deixaré els ous més nials que els d'una lloca. I n'Andreu, tot horroritzat, sense saber ben bé com esquivar l'onada d'impertinències de ta mare, callant, per educació, els bramuls de revolta que li sortien del fons de l'ànima, amb la rabiüra guspirejant-li als ulls, desfermà la bístia, pujà al carretó i tocà el dos. Des de l'arcada de la clastra cridà: Ens tornarem a veure, madona!

Tu, Àngela, ajupida rere la finestra, plorares i també, com n'Andreu, sentires regruixar-se dintre teu un sentiment de rebel·lia. I des de llavors més i més estimes n'Andreu. I agafares tírria a ta mare, i maleïres el dia que vares néixer.

Ui, el dia que vares néixer! Fou sonat. Ta mare, tan valenta, s'acollonà. Va rompre aigües dins la cuina mentre ton pare enllestia el sopar. Ell, en veure aquella bassa, deixà la paella al foc, l'oli es va encendre, la foganya s'omplí de flamarades gegantines i prest tota la xemeneia flamejava, agitada

pel vent. Les flamarades sortien per l'embocadura, dalt la teulada, amb un fort soroll de cosa enfurismada. Els veïns comparegueren. Tiraren poals d'aigua dalt la xemeneia i sortia per la foganya un xarop negrós que es mesclà amb la bassa d'aigües de la partera. Per fi s'apagà l'incendi i començaren de bon de veres les punyides doloroses, intermitents, del part. Duraren hores i més hores. Per fi la comare, que no era comare ni res, una dona grassa destre en aquests menesters i que a l'hivern s'eixancava ben eixancada al braser esperant l'hora de tallar el cordó umbilical, va pronosticar que l'infant venia de cul i que li costaria molt regirar-lo. Ta mare, cansada de sofriments i mala ventura, entre crits i xiscles, maleí la punyida d'en Mol-ló. La comare mirà a ton pare i aquest, curt i tot com era, s'empegué i es posà les mans al cap cercant, pentura, unes protuberàncies. La comare, polissona ella, malpensada i xafardera: No, Biel, aquesta mena de banyes no es fan visibles. A ton pare, el pobre, curt i tot com era, se li encengué el vermell de la vergonya i, per dintre, sentí una cremor violenta, com si de prompte se li dreçàs l'homenia que sempre havia tengut adormida. Remugà entre dents unes incoherències i sortí de la cambra.

El mateix redreçament sentí aquell dia que, dins la camada de les cases, devers l'olivera de soca torçada, es trobà amb n'Andreu. S'escometeren amb simpatia. Es fitaren d'una manera desusada i s'establí una comunicació, com si els dos tenguessin la necessitat d'un mutu enteniment. Parlaren. S'assabentà, ton pare, de tot el que ta mare havia dit a n'Andreu. Vine amb mi, li digué, i veurem si aquesta vegada me cauen els calçons.

I vengueren a les cases. Ta mare, en sentir el rodar del carretó per la clastra, sortí feta una fera. Tu, Àngela, t'ajupires encara més rere el forat de la finestra. Ton pare inflà el pit com mai no ho havia fet, va créixer i, agafant la primera eina que trobà a mà, una destrat, es plantà davant ta mare. A veure si tens dallons per dir-li a n'Andreu, davant mi, tot el que li digueres quan éreu sols. Ta mare s'inflà per plantar-li cara, però s'adonà que quelcom havia canviat. L'esguard del marit era dur i aquella expressió d'idiotesa innata, suggeridora sempre de resignació i apocament, ara, mesclada amb gosadia, era quasi cruel. Inquietava aquella presència folla amb una destrat en les mans. Ella s'apocà. I ell, encoratjat, vessà tota l'angoixa que l'havia cremat per dintre tants d'anys. Et cridà, Àngela, i tu, més esglaiada que mai, baixares a la clastra.

Tu estimes n'Andreu? et preguntà ton pare. I sense atrevir-te a alçar la mirada, gairebé com un sospir, li contestares que sí. Idò, et digué, t'heu el meu permís per festejar. Ta mare protestà, quan ho sentí. Tù... calla! Avui pari jo. Sé que no és filla meva, me sents? Ho sé. Però va néixer a ca nostra i la defensaré amb les ungles i amb les dents, i quan no em quedi res la defensaré amb les banyes que tu m'has posat sempre, me sents?

I us casàreu, tu i n'Andreu.

...Del joc dels homes

Avui ha tornat al casalot. Feia anys, molts, que la seva vida rodolava per indrets diversos i llunyans. Ha estat el seu viure una trescadissa contínua. Però ara, amb la mort del pare, ha tornat a la vila. Al matí, gairebé entre dues fosques, l'hem enterrat, el pare. Ja no hi ha res que el lligui al poble. Després de tants d'anys els parents són uns desconeguts, i els amics de llavors també. Fins i tot els records sembla que els ha anat perdent per les tresqueres del viure de cada dia. Solament n'hi surava un, de record, que sovint el turmentava. Era la por al buit negre de l'escala.

Quan de menut romania amb els avis al casalot, somiava sovint que el buit estava ple de bubotes penjades al sòtil, que de nit sortien a fer burots pels voltants. Es sorprenia moltes vegades amb llur pensament fix en els ullons i els xiscles de les rates-pinyades, que penjaven al buit de l'escala. Sempre n'hi havia. Horabaixant, a l'estiu, sortien a fer tornioles. Tenien un vol llampant i esburbat. Silenciós. Et passaven ran teu, com un llamp. Quan la fosca es posava de bon de veres ja es sentien els seus xiscles que percutien dins el buit de l'escala.

Era una escala vella, condemnada, que no portava a cap lloc. Se li havia tapat el portal que donava al pis. I allí s'acomodaren elles, les rates-pinyades. Hivernaven adormides, penjades cap per avall, una vora l'altra, immòbils, com bubotes minimitzades i seques. Una vegada el padrí n'hi donà una perquè la tocàs. Aquell cosserrí esquelètic i pelut l'escarrufà. La rata li clavà als dits les seves denterrines, com puntes d'agulla. No li agradà gens ni mica l'experiència. Tota la vida l'ha duita entravessada, aquella mossegada.

Avui ha tornat al casal. I de cop, atropelladament, amb vivesa, l'han envaït els records. Han pres possessorí d'ell i, gairebé sense adonar-se'n, ha sentit un nus a la gola i la fredor d'una llàgrima sobre la galta. Devuit anys de la seva vida, que ell creia enterrats i ben enterrats, per la màgia d'una presència, cobren vida, submergint-lo dins un mar de sensacions afectives, suggestionant-lo.

Allí passà llargs períodes de la infantesa, amb els avis, trescant pels corals amb l'aviram, per la pleta amb les ovelles, cercant móres o nius pels

esbarzers del carreró. Allí també sentí per primera vegada el goig de la pubertat, quan esdevengué apte per a la reproducció. Allí, amb els fills de Can Cateol, sota l'alzina gegantina, pantalons baixos, es fitaven l'engonal per esbrinar qui el tenia més guarit de pelussa. Tota l'homenia es mesurava per l'espessor del pèl. Jo no n'hi tenc gens, deia el menut dels germans, dec ser femella. Jo sóc femella i n'hi tenc més que vosaltres, respongué un dia na Bel, la germana. O les dones també tenen pèl? Idò, tots en tenim. Mostra'l, jo el vull veure. I jo. I jo també. He dit que no. Però entre tots li alçaren les falces i li veren el pèl. Miquel recordava que s'ho mirà amb els ulls ben oberts. La seva mirada es trobà amb la d'ella. Bel baixà els ulls avergonyida. Miquel es pujà els calçons ben aviat. Sentia les pessigolles d'una erecció. Es fitaren altra vegada. Ara, emperò, sense empegueïment, amb emoció. Els dos sentiren per primera vegada una mútua atracció. Un endarrer fondo, secret i inquietant que els colpia als fondals del seu ésser i que els unia força sobre els altres.

Aquella nit, En Miquel, ara ho recordava emocionat, no podia cloure son. L'esguard de na Bel li obria les portes d'un món per explorar, suggeridor i atractiu, de sensacions ignorades, com si sobtadament entrevés dintre seu quelcom que li era innat, latent fins llavors: l'eclosió d'uns endarrers que albirava plaents. Havia descobert un sexe que no era com el seu i que no era, no ho podia ser, antagònic, sinó més bé coincident en un punt determinat d'atracció instintiva. Entreveia una similitud entre la descoberta i el caponar del gall, el cobrir del cavall o el marrir del boc. S'adormí a la matinada. I somià amb els renills del cavall roig cobrint l'egua negra, impetuós. Quants d'anys passats!

La casa té signes d'enrunament. Sota la pedra rodona, on l'avi picava les palmes per fer traves, hi roman amagada la clau de la casa. Obrí. Allí, ben enfront, amb el badall negre de sempre, hi ha el buit de l'escala. El guaita, amarat encara per aquell temor cervical de la infantesa. No, ja no hi ha les rates-pinyades. Ara és ple de teranyina polsosa. Tot el casal és ple de fils d'aranya i pols i pellerofes que cauen del referit, de l'emblanquinat. Els ormeigs del conreu, els pocs mobles que queden, els guarniments de les bísties, la pallissa de pell de cabra que els dies plujosos li servia per cobrir-se de la pluja, quan conduïa el ramat a l'olivar.

Al centre hi havia una olivera de rames altes, gegantines i de soca grossa i buida. Era un bon aixopluc els dies de brusca. Miquel va anar a refugiar-s'hi, com altres dies pareguts. Dintre, es trobà amb na Bel. O ets ací? Sí, s'ha posat a ploure i he entrat. Foren gairebé totes les paraules. Miquel, davant la presència inesperada de na Bel, quedà un poc astorat. Però entrà, i fent apartar na Bel posà la pell per catifa. Els dos s'acomodaren a sobre. Era estret el buit de la soca, els dos havien d'estar molt junts. En silenci, com entotsolats, miraven ploure. La pluja posava una cortina al voltant

de l'olivera, aïllant-los de la resta del món. Els dos sentien a tot el cos la calor i la proximitat de l'altre. Immòbils i silenciosos, vivien pendents del moviment que faria l'altre. Un corrent de comunicació, emperò, s'havia establert mitjançant el contacte, i sabien, o intuïen, que ambdós eren sorpresos per un desig que, encara que no el comprenien molt bé, els colpia les parets del cor. Els dos esperaven que l'altre prengués la iniciativa. Ho desitjaven força, arraulits per l'emoció. Cap dels dos tenia prou gosadia per encetar l'acció. Els minuts passaven. La pluja es feia més intensa, la cortina d'aigua més espessa.

De sobte, ella, amb la mirada perduda en un punt indefinit, fingint pentura una tranquil·litat que no sentia, rompé el silenci. El meu germà petit ha dit a ma mare que m'alçàreu les faldes. El teu germà és un llençüerut. I que ho féreu per veure'm el pèl. El menut és un punyetó que no sap guardar cap secret. I tu, guardaries un secret? És clar que sí, ja sóc un home, jo.

La conversa semblà que fonia el gel. Els dos s'havien assossegat, na Bel mirà en Miquel mentre li preguntava, de veres ets un home? Sí. Idò demostra-m'ho. Ell li passà la mà sota la falda. Ella reaccionà de cop i l'abraçà amb força. Els llavis s'ajuntaren amb una besada tímida, inexperta, tendral. Ella prengué la iniciativa. Estrengué amb més força els llavis d'en Miquel. Baixa't els calçons... Pujat la falda... Espera... Esper... Vine damunt jo. Mira que sóc feixuc. És igual. Bel... Miquel...

La ruixada tupava fort la soca de l'olivera i els cops ressonaven dins el buit. Les ovelles, capbaix, s'aixoplugaven sota les soques torçudes dels arbres. El cel s'enfosquia. Dins l'aixopluc de l'olivera hi surava un baf calent, agombolador. Bel i Miquel, tombats sobre la pell de cabra, nuus, com dos infants gaudint d'una malcriadesa, sentien com si la descoberta de llurs cossos, de cop, els hagués fet adults. Ho desitjaves? Sí, i tu? També.

Avui, quan Miquel ho recorda, sent fonda una emoció i pensa què poc els bastà per veure el món d'un altre color. No passà res. Fou el refrec de dos llavis, dos cossos, dos sexes. Res més. El joc innocent de dos infants fent d'adults. El joc de descobrir tot un món de possibilitats, mitjançant un cos que no és com el d'un, però sense eina per aprofitar aquestes possibilitats.

Miquel sent als llavis l'estirament d'un somriure. Quanta innocència, Déu meu! Qui pogués tornar-hi a aquella edat! Quanta pressa per tornar homes! I ara què?

Als devuit anys, acabats d'estrenar, esclatà la Guerra Civil i el cridaren a quintes. Tres anys de guerra. Després, una sèrie de camps de concentració i al final un exili d'anys i anys. La vida l'omplí de ferides que difícilment podrien cicatritzar. Ara ha tornat al casal, al seu casal de nin, i «beneïda l'hora que m'ha duit aquí», perquè almenys li ha fet recobrar els

records, els millors records de la seva vida. Es quedarà al poble, per sempre. Ho acaba de decidir. Dins la casa, força un pany rovellat per obrir un finestró. La vall sembla dormida, velada per una calitja xalocosa que fa del paisatge una successió de figures planes, grises, sense relleus. Al fons, llunyana, la taca blava de la mar del Muntgros. I aquí baix, on acaba el pendent escalonat de marjades del puig, fita la casa on vivien els Cateols. Allí vivia na Bel i la seva família. Vora el pujol encara hi ha l'alzina grossa on jugaven, com una taca negra dins la grisor del paisatge.

Decideix visitar-los. Arriba a la casa. Està oberta de pinte en ample. On sou? Qui és? Un amic. Ja va! Sembla que no han passat els anys. Les parets, gratalloses d'emblanquinades sobreposades d'anys i anys, refulgents, immaculades. Hi sura, dins la casa, una fresca reparadora. Sobre la caixa-calaixera, la llumenera de llautó, lluenta com un sol. Al peu de l'arcada el cossiòl de fulles dintre l'olla d'aram. La romana penjada a l'estaca. I, al racó, el vell balancí de tela pigallada de blau. Tot està com abans, com llavors, com sempre.

De l'aiguavés de darrera surt una dona. Mira a Miquel, interrogant. No temis, dona, sóc un amic. No vos conec. Jo a tu sí, ets na Bel, no és ver? Sí, na Bel. Jo sóc en Miquel de Son Vadó. Miquel! Bel! Deixa que et miri, no t'hagués conegut. Jo sí t'he coneguda, tens la mateixa lluentor a la mirada. Entra, seu. He sabut allò del teu pare, ho sent molt. Els meus també ja són morts. Però només parl jo, conta'm, conta'm coses de la teva vida. Que vols que et conti, si he pasturat pel món com un perdut? T'has casat? No, i tu? Jo sí, però fa anys que morí el meu marit. Tenc un fill, però és casat i viu fora. Jo visc aquí, sola. Has vingut per quedar-te? En principi no, però ara crec que em quedaré. De sobte he descobert que les úniques arrels les tenc posades aquí. Te quedaràs, Miquel. La terra d'un estira molt. Tens raó, Bel, la terra i els records.

De cop es fa el silenci. És un silenci que cap dels dos sap com ha de rompre. Un silenci ple de complicitat. Dintre d'ells s'omple el silenci amb el mateix record, colpits per la mateixa emoció, per idèntica cobejança. Altra vegada hi ha una covardia de paraules. Altra vegada esperen, cada un, la gosadia de l'altre. I altra vegada és na Bel qui es decideix a parlar. On estàs al poble? A l'hostal. A l'hostal? Sí. Vine aquí, la casa és gran, hi cabem els dos. Gràcies Bel. Seria comprometre't. Tens por del llengüerut del meu germà petit? No, Bel. El meu llit és més agombolador que el buit de l'olivera. Bel... Ja no som aquells infants, Miquel. Si llavors jugàrem a descobrir els jocs dels adults, avui podem jugar a descobrir que la soledat de dos és menys soledat. Bel...

I s'hi quedà a viure, amb na Bel.

Ara els dos, que ja són grans, juguen a ser infants.

Rèquiem per una mare de ficció

Na Pereta ens ha deixat. Ha mort na Pereta.

A finals d'estiu. Quan els arbres es vesteixen amb el cromatisme de la fruita madura. Quan les fulles perden la brillantor i comencen la singladura cap als grocs. I cap als ocres. Quan el crit de la terra és rabiosament intens.

Ella ha acudit a la crida.

El dia... què importa quin?

Si tots els dies són iguals per néixer.

I tots són iguals per morir.

Per a uns comença la llum, la veu, la voga subtil, la llarga tasca de descobrir la vida...

Per a uns altres es fa la fosca, la immobilitat, la quietud, el silenci...

Un silenci sense fites.

Una quietud sense remei.

Cau el teló. La farsa s'ha acabat.

S'apaguen els llums de l'escenari.

La vida és una representació teatral en el gran teatre del món.

Tots hi tenim un paper. A vegades ben trist. Però tots el representam fins el darrer mot. Fins el darrer alè.

Sense escapatòria. No cal rebutjar-lo, forma part del nostre ésser. El que cal és interpretar-lo amb dignitat, honestament.

El símil teatral el trec d'un record. Llunyà, però viu encara.

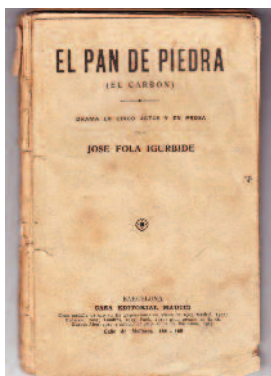
Han passat molts d'anys. No sé amb certesa la data. Devia ser l'any trenta-quatre o trenta-cinc.

Ella, na Pereta, era una joveneta agradosa i plena de galania. Ansiosa de viure, de descobrir tots els encants i les il·lusions que pot tenir l'aventura de la vida.

Amb la seguretat que dóna la joventesa de poder materialitzar tots els somnis, de realitzar totes les utopies.

Amb la convicció d'eradicar totes les misèries, de guarir tots els mals.

A la Societat Obrera del Carrer de la Llum, sobre el cafè de Can Mengol, s'hi feien representacions teatrals.

Aquell vespre, el grup de teatre posava en escena l'obra «El pan de piedra».

Damunt el taulat, tota la misèria del poble rus i la lluita soterrada per alliberar-se.

Covava la revolució de l'octubre.

Jo, un nin de cinc o sis anys, aferrat a les faldes de ma mare, sota la mitja llum de l'escenari, només deia tres paraules: «Madre, quiero pan». La mare m'abraçava plena d'amor, però també plena d'odi vers aquella societat que li negava el més essencial: el pa per al seu fill.

Ma mare era na Pereta.

Ma mare de ficció que durava el breu moment d'una escena.

Després esclatà la Guerra Civil. Aquella maleïda guerra nostra.

I tota la fam i la misèria viscudes a l'escena, les visquérem en la realitat.

La manca de pa.

La manca de llibertat.

La manca de justícia.

Els nostre pa no fou de pedra, però poc li faltà. Fou de sego de blat de moro. Sec i dur com la pedra. I dura com la pedra fou la repressió. Durant tota la vida, na Pereta ha estat lligada al record de la meva infantesa.

Al record de la primera sortida en escena. Al record de la primera fam.

Encara que ens sembli mentida, les experiències viscudes a l'escenari lliguen les persones amb un llaç d'estimació.

Els anys i noves experiències m'ho han demostrat.

I és aquest corrent d'estimació, cap a una mare de ficció, que m'obliga a escriure aquesta oració de rèquiem pel record de na Pereta.

Ara, que ja has partit cap al regueró dels estels, cap a les contrades del repòs, cap als recers de la pau, vull imaginar-te, radiant i venturosa, interpretant el teu paper de mare amorosa de tots els infants desvalguts.

Vull imaginar-te repartint abraçades.

I somriures.

I pa tou i calent a tots els dissortats. Vull imaginar-te maquillada amb la llum de totes les bondats.

Vull imaginar-te forta i rebel contra totes les injustícies. I totes les repressions. Vull imaginar-te...

Sí, vull imaginar-te submergida dins totes les benaurances del Sermó de la Muntanya. En la pau dels estels. Descansa en pau, Pereta.

Nota

Les narracions que es publiquen en aquest llibre aparegueren a les següents seccions de la revista *Cap Vermell* entre els anys 1982 i 1988 (entre parèntesi s'assenyala el número en què es publicà):

–L'ESVORANC: «Les cuaiades» (20), «Els tudons» (32) i «Recuperació ecològica dels carrers» (34).

–MONÒLEG AMB L'ESTEL DE L'AUBA: «La revolució dels estels» (45), «D'unes matines» (49) i «N'Arriassada» (52).

–LES NOSTRES LLEGENDES: «La boira» (67).

–L'EMBAULAT: «Primera baula» (63) i «Sisena baula» (68-69).

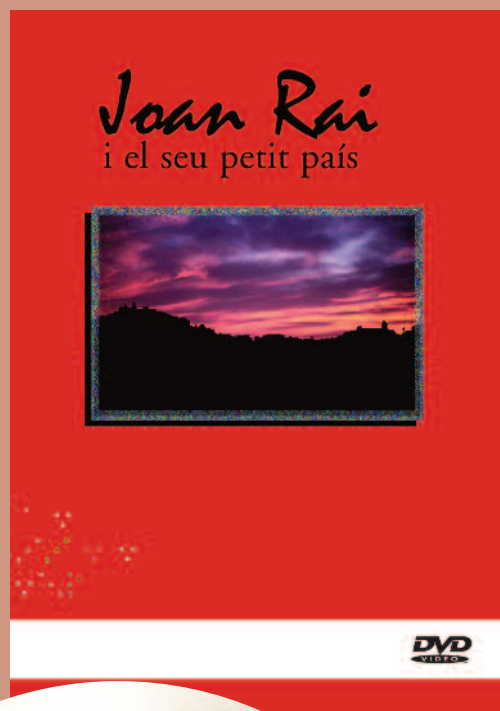
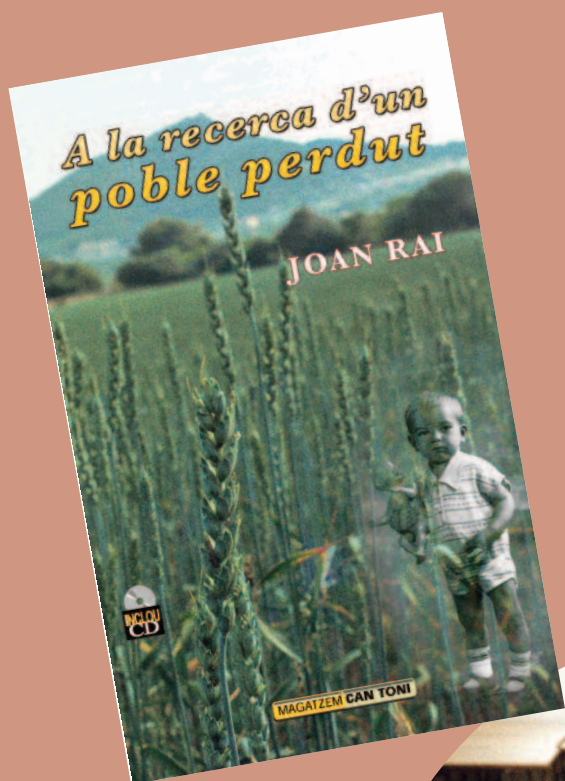
Sense secció determinada i signades amb el nom d'*Es Xoric de Son Xona**: «El malson» (20), «Les milanès» (48), «El confés» (52), «El molí de sang» (55) i «Noces de foc i sang» (56-57).

Finalment, «...Del joc dels homes» (79-80) i «Rèquiem per una mare de ficció» (94) aparegueren sense secció determinada i signades per Joan Rai.

* No s'assenyalen aquí altres narracions que, amb aquest nom, aparegueren dins les seccions abans esmentades.

Text de la contracoberta de 1989

En Joan Rai (Capdepera, 1928) va néixer en el si d'una família socialista. Son pare fou secretari de l'Agrupació de Capdepera fins que esclatà la Guerra Civil i va romandre empresonat, junt amb la mare d'en Joan, durant set anys. Després, el pare s'exiliaria fins l'any 1962. Totes aquestes circumstàncies marcarien la infantesa d'en Rai. En Joan ha cultivat gairebé tots els camps de l'expressió artística: teatre, pintura, literatura, essent la seva formació completament autodidacta. Fundador, director i actor del grup de teatre «Es Mussol», cofundador i col·laborador de la revista *Cap Vermell*, i autor de distintes exposicions de dibuixos i pintures, aquest és el primer llibre que publica.

CAP VERMELL